

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

SOCIÁLNÍ FARMY V ČESKÉ REPUBLICĚ

Diplomová práce

Autor: Mgr. Bc. Barbora Matulová

Vedoucí práce: doc. PhDr. & Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D.

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a vyznačila jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Olomouci dne 30. března 2021

.....

Mgr. Bc. Barbora Matulová

Děkuji Bohu, že mi dal možnost dojít až sem.

Děkuji celé své rodině, přátelům a kamarádům za podporu a pomoc při celém studiu.

Děkuji paní doc. PhDr. & Mgr. Petře Potměšilové, Ph.D., za vedení, rady a podněty, konzultace, které mi byly vždy přínosem, její podporu a za vše, co mi během studia předala.

V neposlední řadě děkuji všem zástupcům a pracovníkům oslovených farem za poskytnutí veškerých informací.

Práce byla podpořena z projektu: CMTF_IGA_2020_008 Sociálně pedagogické otázky v interdisciplinárním kontextu.

Obsah

Úvod	6
1 Sociální zemědělství	8
1.1 Historie sociálního zemědělství	10
1.1.1 Poválečný vývoj sociálního zemědělství v Evropě	11
1.1.2 Vývoj sociálního zemědělství v České republice	12
1.2 Legislativní ukotvení sociálního zemědělství	12
1.3 Cíle sociálního zemědělství a jeho přínosy	14
1.3.1 Přínosy sociálního zemědělství	15
1.3.2 Koncept aktivit sociálního zemědělství	15
1.4 Poskytovatelé a aktéři sociálního zemědělství	16
1.5 Kritéria sociálního zemědělství	17
1.5.1 Základní kritéria	17
1.5.2 Kritéria pro zaměstnávání	18
1.5.3 Kritéria pro péči a přípravu na zaměstnávání	18
1.5.4 Kritéria pro vzdělávání a ostatní činnosti	19
1.6 Cílové skupiny sociálního zemědělství	19
2 Sociální farmy v České republice	22
2.1 Přehled sociálních farem v České republice	22
2.2 Analýza sociálních farem v České republice	24
2.3 Výsledky analýzy	29
2.3.1 Geografické uspořádání sociálních farem	29
2.3.2 Zaměření sociálních farem	32
2.3.3 Shrnutí	41
3 Směrování sociálních farem v České republice	48
3.1 Náměty pro praxi	48

3.2 Návrh směrů sociálních farem	51
3.2.1 Směr: autonomie sociální farmy	52
3.2.2 Směr: spolupráce sociálních farem v rámci kraje	55
3.2.3 Směr: spolupráce sociálních farem na celostátní úrovni	57
Závěr	60
Anotace	62
Zdroje	63
Přílohy	68

Úvod

Sociální zemědělství se v České republice vyskytuje již několik desítek let. Svou oblibu ale získává až v posledních několika letech, kdy je zároveň na vzestupu. Nabízí prostor pro záměrné využití přírody jako nástroje k podpoře člověka. Pomáhá mu se začleněním do společnosti, nabízí mu pracovní příležitosti, poskytuje prostor pro seberealizaci, odpočinek, rekreaci, zotavení. Spojuje lidi a umožňuje jim růst. I když je o aktivity spojené se zemědělským prostředím stále větší zájem, široké veřejnosti je tato oblast pomoci stále málo známá. Chceme tak touto diplomovou prací představit samotnou myšlenku sociálního zemědělství. Větší pozornost ale chceme zaměřit na prostředí, kde se myšlenky sociálního zemědělství uskutečňují.

Řeč je primárně o farmách. Jejich počet v českém prostředí se pohybuje v řádů tisíců. Ne všechny ale mají o sociální přesah zájem, neboť vyžaduje zcela jiný rozměr úsilí, než na který jsou pracovníci farem zvyklí. Také je rozdíl mezi pouhým sympatizováním a skutečnými realizátory této myšlenky. Ti totiž musí splňovat určitá kritéria, díky nimž se jejich hospodářství začlení mezi řádná pracoviště sociálního zemědělství a může se nazývat *sociální farmou*. Podle webového portálu *Sociální zemědělství* se toto slovní spojení týká 34 zemědělských usedlostí a institucí. A právě zde se odehrávají veškeré činnosti a aktivity ideje sociálního zemědělství.

Cílem předkládané diplomové práce je představení současné situace sociálních farem na území České republiky. Za pomoci analýzy dokumentů mapujeme jejich četnost, přístupnost potenciálním uchazečům a specializaci jednotlivých farem v kontextu výběru cílových skupin. Ze získaných informací a údajů zkusíme projektovat několik možností, které se týkají jejich směřování do budoucna. Tento dílčí cíl ale nepočítá se současnou pandemickou situací, jejíž důsledky mají dopad už nyní i na provoz všech sociálních farem.

Práce bude rozčleněna na tři kapitoly. První se zaměřuje na charakteristiku sociálního zemědělství v českém prostředí. Vymezuje pojem, jeho právní ukotvení, definuje cílové skupiny, vytyčuje smysl sociálního zemědělství, včetně jeho přínosu pro okolí. V neposlední řadě stanovuje kritéria, která vymezují činnosti spadající do oblasti sociálního zemědělství.

Konkrétním pracovištím sociálního zemědělství se věnujeme ve druhé kapitole. Zde probíhá již avizovaná analýza dokumentů. Ve třetí a poslední části této práce navrhujeme směry, jimiž by se sociální farmy mohly v budoucnu ubírat. Kromě toho nabízíme i náměty pro praxi, které jsou stejně jako zmíněné návrhy vytvořeny na základě výsledků analýzy.

1 Sociální zemědělství

Sociální zemědělství je pojmem, který v sobě zahrnuje dvě velká pole působnosti, která jsou součástí života člověka. První oblast se vztahuje ke společnosti a snažím o její zlepšení. Druhá souvisí s lidským konáním v přírodě, přesněji s pěstováním rostlin a chovem hospodářských zvířat. Veškeré dění se tak odehrává v kontextu společnosti. Tu kulturní antropologie vymezuje jako skupinu jedinců, která je charakterizovaná svou kulturou a jejíž existence není závislá na jiných skupinách. Zároveň dodává, že úkolem člověka je naučit se v ní orientovat a jednat.¹ Tyto kroky učení můžeme označit za proces socializace, který probíhá ve třech etapách. Označujeme je *primární, sekundární a terciární fázi socializace*.² Zatímco v prvním stádiu se jedinec etabluje skrze rodinu, v nadcházejících částech se již opírá o okolní svět. Mnohdy s sebou socializační proces přináší úskalí, překážky a zlomy, které člověk není schopen zvládnout svépomocí. Pomocnou rukou a podporou mu mohou být sociální služby a činnosti, které se skrývají pod slovem *sociální* v termínu sociální zemědělství. Pomáhají jedinci ke snadnějšímu začlenění do společnosti a při překonávání životních překážek a krizí.

Pro termín *zemědělství* vytvořila Československá akademie zemědělská definici, kterou publikovala ve vědeckém časopise *Naše řeč*³ v roce 1937. Podle autorů do té doby neexistovala jednotná terminologie. Tvůrci článku zde hovoří o dvou procesech: výrobě a zpracování primárních produktů. Zemědělství tak představuje souhrn veškeré biologické výroby (rostlinné i živočišné) a zároveň přímé zpracování těchto produktů.

Spojením obou odvětví nám vzniká staronová oblast zájmu, ve které se propojuje zemědělská činnost s poskytováním odborné pomoci člověku při jeho socializaci. Toto střetnutí můžeme označit termínem *sociální zemědělství*.

1 JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. [online]. Praha: Grada, 2012. [cit. 10. 11. 2020]. s. 1015-1019. Dostupné z: <https://www.bookport.cz>

2 LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie: 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006.

3 Pojem a definice zemědělství. In: *Naše řeč*. [online]. 2011. [cit. 10. 11. 2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3192>

Green Care

Výše popsaná terminologie je charakteristická pro české prostředí. Při pohledu do zahraničí se častěji setkáváme s pojmem *Green Care*, který má obecnější povahu. Joe Sempik přirovnává termín k deštníku, který pod sebou schovává pedagogické, pracovní, relaxační, sociálně inkluzivní a terapeutické činnosti, které se mohou realizovat téměř kdekoliv. Podstatnými elementy je lidský kontakt s přírodními prvky a jejich pozitivní účinky na kvalitu života.⁴

Kromě zmíněného termínu *Green Care* se můžeme v zahraničí setkat s dalšími různými jeho ekvivalenty. K nejznámějším patří: *Social Farming*, *Green Care Farming*, *Farming for Health*, *Social Agriculture*, *Farming Therapy* apod. Vyjmenované termíny lépe vystihují podstatu sociálního zemědělství tak, jak je chápáno v českém prostředí, a stávají se jeho synonymy.

Definice sociálního zemědělství

Každá společnost si tuto oblast zájmu pojmenovává trochu jinak. Při srovnání jednotlivých definic můžeme spatřit nepatrné odlišnosti. Například nizozemský doktor Hassink vidí v *sociálním zemědělství* užití komerčních farem a zemědělské krajiny pro podporu mentálního a psychického zdraví prostřednictvím běžných farmářských aktivit.⁵ Z tohoto pojetí vycházejí například Britové. Doplnují je ale o charakteristiku cílové skupiny. Tou je široká škála obyvatel s nejrůznějšími zdravotními či sociálními potřebami, lidé trpící stresem v zaměstnání nebo lidé se špatnou životosprávou. Britové dokonce ve svém konceptu sociálního zemědělství hovoří o jakémsi *partnerství*, které by mělo mezi aktéry existovat (tj. mezi zemědělci, sociálními pracovníky, klienty, popřípadě zdravotníky).⁶

V České republice vznikla při Ministerstvu zemědělství Pracovní komise sociálního zemědělství, která definuje zkoumanou oblast zájmu jako *souhrn činností využívajících zemědělské zdroje, rostlinné i živočišné, za účelem tvorby adekvátního prostředí pro různě*

4 SEMPIK, J., HINE, R., WLCOX, D. (eds.). *Green Care: A conceptual Framework*. COST Action 866. Green Care in Agriculture. Loughborough. Univerzity, 2010. s. 27.

5 HASSINK, J. (2003) *Combining Agricultural Production and Care for Persons with Disabilities: a New Role of Agriculture and Farm Animals*. Netherlands: Wageningen University.

6 HINE, R., PEACOCK, J., PRETTY, J. *Care farming in the UK: Evidence and Opportunities*. [online]. University of Essex, 2008. s. 6. [cit. 26.03.2021]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/studijni-materialy>

zdravotně nebo sociálně znevýhodněné osoby a širokou veřejnost s cílem poskytovat jim možnost pracovního uplatnění, napomáhat jejich integraci do společnosti nebo prostřednictvím vzdělávání a volnočasových aktivit přispívat k jejich vztahu k venkovu a přírodě.⁷ Při vymezení termínu sociálního zemědělství se komise opírala o definici z Evropského hospodářského a sociálního výboru z roku 2012. Výbor ve svém pojetí pokládá za nutné vytvořit podmínky v zemědělském podniku či v zemědělských aktivitách, které by umožnily zapojení osob se specifickými potřebami do běžných hospodářských aktivit s cílem zajištění jejich rozvoje, podpory a zlepšení blahobytu.⁸

Z vybraných definic je viditelné, že se otevírá zkoumané oblasti pro její obecné pojetí rozsáhlé pole působnosti. Chovanec, Hudcová a Moudrý, kteří patří v současnosti mezi přední propagátory sociálního zemědělství u nás, spatřují v pojetí sociálního zemědělství jistou *multifunkčnost*.⁹ Zmíněná trojice autorů přisuzuje vznik sociálního zemědělství reakci nerovnosti služeb na venkově, která má nejrůznější charakter: sociální, zdravotní, pracovní integrační či vzdělávací.¹⁰ Prvky této disciplíny jsou ale mnohem starší.

1.1 Historie sociálního zemědělství

Příroda je pro člověka od nepaměti nepostradatelnou součástí jeho života. Představuje zdroj obživy, práce, dále je pro něj přístřeším, místem pro trávení volného času a poznávání nového. Taktéž člověku umožňuje, aby ji užíval pro zdravotní účely a podporu duševní pohody. Pro tyto záměry a jako místa k rozjímání byly právě budovány klášterní zahrady, parky při sanatoriích či špitální terapeutické zahrady, které zase sloužily k rychlejší rekonvalescenci pacientů.¹¹ V psychiatrických léčebnách se zřizovaly hospodářství a rozsáhlé zahrady pro stimulaci pacientů, která se měla odehrávat při fyzické práci. Například do roku 1944 byla

7 HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ, J., VESELÁ, T., CHOVANEC, T. *Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2019. s. 3.

8 Srov. Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru NAT/539. *Sociální zemědělství – ekologická péče a politiky v sociální a zdravotní oblasti* [online]. Brusel 12. 12. 2012. [01.03.2021]. Dostupný z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52012IE1236>

9 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 7.

10 CHOVANEC, T. HUDCOVÁ, E. MOUDRÝ J. *Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí*. [online]. [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/wp-content/uploads/2017/10/asz-soczem-v-cr-final358415541.pdf>

11 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 6.

na farmách uskutečňována rehabilitace válečných veteránů. Od 40. let 20. století se v anglosaských zemích ergoterapie a rehabilitace za pomoci přírody staly nosným tématem.¹²

Zásadní organizační jednotkou, která pojímala většinu společenských vrstev, byl hospodářský statek na venkově. Zde se odehrával veškerý sociální a kulturní život dané obydlené lokality. Taktéž se s ním pojily pracovní příležitosti, díky nimž zde bylo zaměstnáváno mnoho lidí. K vykonávání práce nebyly mnohdy potřeba žádné vysoké profesní dovednosti, proto zde našel manuální uplatnění v podstatě kdokoliv. V souvislosti s postupnou industrializací v zemědělství během poválečného období a s posilováním institucionální péče v Evropě docházelo k postupnému vyloučení osob se specifickými potřebami ze zemědělské oblasti.¹³

1.1.1 Poválečný vývoj sociálního zemědělství v Evropě

Odlišná poválečná situace v Evropě zapříčinila nerovný rozvoj sociálního zemědělství v jednotlivých zemích. Jeho rozmach souvisel i se sociální, vzdělávací, zemědělskou a zdravotnickou oblastí. Příkladem mohou být západní země. Například v Německu, kde jsme již počátkem devatenáctého století mohli vidět první instituce s prvky sociálního zemědělství, následný rozvoj zastavil až globalizovaný trh se zemědělskými produkty v šedesátých letech minulého století. Tato situace s sebou přinesla snížení cen zemědělských produktů, a tudíž i úpadek zájmu o sociální hospodářství. Až na pomezí osmdesátých a devadesátých let se podařilo jeho určité znovuoživení, kdy se němečtí obyvatelé začínali znovu zajímat o původ potravin a dopad zemědělské produkce na jejich životní prostředí.

Daleko mladší historii sociálního zemědělství mají země jako je Finsko, Norsko, Slovinsko nebo třeba Velká Británie. Zde všude rozvoj sociálních usedlostí začal až v devadesátých letech dvacátého století. I tak se ale jejich počet v současnosti pohybuje v rámci několika set farem

12 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. s 6.*

13 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. s 6.*

v každé zemi.¹⁴ Za zmínku stojí také Nizozemsko, kterému se za posledních patnáct let podařilo otevřít přes osm set institucí.¹⁵

1.1.2 Vývoj sociálního zemědělství v České republice

Historie sociálního zemědělství v českém prostředí je odlišná. Výchozí situace zde nebyla jednoduchá. Kolektivizace, vyvlastňování půdy, násilné ničení rodinných farem, a naopak vytváření velkých státních zemědělských družstev, globální intenzifikace zemědělské výroby na daném území, to všechno jsou jen příklady řízení zemědělství v době totalitního režimu v českých zemích v minulém století. Až po roce 1989, kdy se v zemi změnila politická situace, můžeme hovořit o prvních počinech v námi sledované oblasti.

I přes všechna úskalí se podařilo na přelomu tisíciletí sociální zemědělství začít prosazovat. Od devadesátých let dvacátého století už můžeme mluvit o cílené sociální integraci.¹⁶ V současnosti se v České republice nachází celkem 34 zemědělských objektů¹⁷, které do svých činností zařazují i sociální programy.

1.2 Legislativní ukotvení sociálního zemědělství

Vliv na utváření sociálního zemědělství v České republice mají hned čtyři ministerstva:

- Ministerstvo zemědělství České republiky,
- Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky,
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky,
- Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky.

14 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 7.
15 Tamtéž. s. 7.

16 DOHNALOVÁ, M. a kol. *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018* [online]. Praha: Tessea, z. s., 2018. [cit. 13.01.2021] s. 62. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/ke-stazeni/studie-a-publikace/2983-zprava-o-stavu-socialniho-podnikani-v-cr-2018>

17 Seznam sociálních farem. *Sociální zemědělství* [online]. [cit. 26.10.2020]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/>

Na veškeré aktivity v této oblasti, které jsou realizované na území České republiky, spadá povinnost řídit se její právní legislativou.

Mezi dva nejzákladnější zákony můžeme bezesporu zařadit zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, který v § 2e definuje zemědělského podnikatele a veškeré činnosti, jenž se ho dotýkají¹⁸; a také zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Především se jedná o § 3, který postupně definuje termíny *sociální služba, nepříznivá sociální situace, dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav, přirozené sociální prostředí, sociální začleňování, sociální vyloučení*, aj¹⁹. § 4, odst. 2 uvádí, kdo má právo na sociální služby, § 6 hovoří o poskytovatelích služeb. § 32 až 96 postupně vymezují druhy sociálních služeb. Podrobnější informace o jednotlivých kategoriích podává *vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů*. § 109 až 117 charakterizují profese, které mohou vykonávat činnost v sociálních službách (např. sociální pracovník, pracovník v sociálních službách, ...) ²⁰. Kromě dvou předních zákonů věnujících se zemědělské oblasti a sociálním službám je třeba mít na paměti například i zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Výchozí právní ustanovení pro oblast sociálního zemědělství rozšiřují další. O zaměstnávání osob se zdravotním postižením a o aktivní politice zaměstnanosti hovoří zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v § 67 až 104. Osoby s postižením však nepředstavují jedinou cílovou skupinu, které se sociální zemědělství věnuje. Do oblasti zájmu spadá celá řada dalších skupin jedinců, kteří v rámci procesu socializace potřebují pomoc. Ve většině případů jsou tyto skupiny podchyceny v českém právním systému. Pro jiné zaměření diplomové práce a pro množství právních ustanovení jsme se rozhodli zde neuvádět všechny zákony.

Zaměříme-li oblast zemědělství na vzdělávací programy a nejrůznější osvětové aktivity, nesmíme zapomenout na pedagogické zákony, které se těmito problematikami zabývají. Jde o tzv. školský zákon neboli zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, a také o zákon o pedagogických pracovnících,

18 ČESKO. § 2e odst. 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 28. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252#p2e-2>

19 ČESKO. § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p3>

20 ČESKO. § 115 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 29. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p115>

č. 563/2004 Sb., který nejprve v § 2 definuje danou profesi, a pak se v § 25–26 věnuje již samotné akreditaci vzdělávacích institucí a programů. Aktivity přidružené k této oblasti se mohou dotýkat i průřezových témat – především enviromentální výchovy, osobnostní a sociální výchovy i multikulturní výchovy.

1.3 Cíle sociálního zemědělství a jeho přínosy

Rozsah sociálního zemědělství je široký. Jeho zaměření závisí na charakteru cílové skupiny. V zásadě však můžeme vyčlenit tři zaměření, skrze které lze následně vymezit hlavní a dílčí cíle²¹:

1. *zaměření na produkci* (nová pracovní místa na běžných i chráněných pozicích za podpory nejrůznějších finančních i nefinančních příspěvků),
2. *zaměření na podporu a služby* (aktivity zaměřené na integraci osob na trh práce – běžný i chráněný; pro lidi s nízkou možností integrace na pracovní trh aktivizační a sociálně rehabilitační intervence a terapie),
3. *zaměření na komunitní a vzdělávací aktivity* (jednorázové i dlouhodobé zemědělské činnosti, které mají za cíl podpořit danou komunitu, rozvíjet kognitivní a afektivní složky učení; dále sem řadíme aktivity podporující komunitní život v oblastech venkova a přispívající k zachování kulturního bohatství).

Všechny cíle se odvíjejí od typu a poslání organizace, včetně všech navázaných spoluprací s ostatními institucemi. I přesto můžeme jednotlivé záměry obecně shrnout do čtyř bodů: zemědělské činnosti; zaměstnávání; péče a příprava na zaměstnávání; vzdělávání a ostatní aktivity.

Sociální zemědělství se uskutečňuje převážně na zemědělských farmách. Ty díky svým zaměřením mohou získat další cíle, jako jsou rozvoj komunity, obce a regionu.²²

21 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 9-10.*

22 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 9.*

Mezi jednotlivé dílčí záměry můžeme řadit například: zvelebení okolního prostředí, posílení hodnot a mezilidských vztahů, obnova a zachovávání tradic, spolupráce spolků a jednotlivých institucí v okolí apod.

1.3.1 Přínosy sociálního zemědělství

Výše popsané cíle nejsou jedinými důsledky propojení zemědělské a sociální oblasti. Spojení těchto dvou světů produkuje mnoho nového. Mezi hlavní přínosy sociálního zemědělství tak můžeme řadit: lepší dostupnost sociálních služeb na venkově, kontakt klienta s přírodou, kreativní práce v podobě sezónních činností, doplňkový zdroj příjmů pro zemědělskou společnost, zlepšení životního prostředí, péči o okolní krajinu, získání hodnoty podnikání pro instituci, vtažení osob se zdravotním či sociálním znevýhodněním do děje obce a společenského života, nová pracovní místa na venkově, více pracovních míst v zemědělství, snižování odlivu obyvatel z obcí do měst, rozvoj regionu, udržení kulturního rázu krajiny, obnovu okolní přírody atd.

1.3.2 Koncept aktivit sociálního zemědělství

Všechny programy a činnosti, které sympatizují s myšlenkou sociálního zemědělství, jsou většinou iniciovány zdola, tzn. ze sociálních farem a organizací. I přesto by měly mít podle Chovance, Hudcové a Moudrého vždy dva společné prvky²³:

- a) *aktivity mají úzkou vazbu na zemědělské činnosti nebo zemědělský podnik a zároveň*
- b) *jsou určeny všem, kteří mají dočasně nebo trvale specifické potřeby.*

V jednotlivých činnostech se pak využívá celá řada metod z oblasti sociální práce, pedagogiky, psychologie, sociální pedagogiky atd.

23 MOUDRÝ, J., CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E. (eds.) *Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí.* [online]. [cit. 4. 11. 2020]. s. 5. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/wp-content/uploads/2017/10/asz-soczem-v-cr-final358415541.pdf>

1.4 Poskytovatelé a aktéři sociálního zemědělství

Veškeré činnosti sociálního zemědělství provádí právnické i fyzické osoby. Realizace probíhá na sociálních farmách a zařízeních, jejichž programy využívají prvky sociálního zemědělství. Zde se klientům dostává pozornosti, péče, pomoci, podpory, služeb, pracovní příležitosti a získání vědomostí, dovedností či zkušeností. Na veškerých činnostech se podílejí pod vedením a dohledem kvalifikovaných pracovníků. Kromě těchto zaměstnanců jsou pro oblast sociálního zemědělství nepostradatelní i tzv. hlavní aktéři. Ti vytvářejí příhodné podmínky pro veškerou realizaci programů a služeb. Jedná se především o:

- a) *Zemědělce* – fyzická či právnická osoba, která podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, v této oblasti podniká a dle § 2e coby fyzická osoba *provazuje zemědělskou činnost jako samostatnou a soustavnou činnost.*²⁴ Z pohledu sociální problematiky se jedná o osobu nebo podnik umožňující v rámci svého podnikání zdravotně a sociálně znevýhodněným lidem spolupodílet se na chodu podniku a jeho vedlejších činnostech.
- b) *Registrovaného poskytovatele sociálních služeb* – představuje registrovanou fyzickou nebo právnickou osobu, jež má podle zákona č. 108/2002 Sb., o sociálních službách, požadované kompetence. Poskytovatel sociálního zemědělství tak disponuje odbornými znalostmi a dalšími kompetencemi potřebnými pro svou práci v této oblasti. Pro klienty sociální farmy vytváří a realizuje programy a služby.
- c) *Sociálního pracovníka* – člověk s profesí, kterou definuje opět zákon č. 108/2002 Sb., o sociálních službách, hraje v oblasti sociálního zemědělství důležitou roli. Je prostředníkem mezi zemědělcem (či zemědělskou společností) a klientem, včetně jeho sociálního zázemí. Jeho úkolem je navrhování vhodných podpůrných opatření za účelem zlepšení klientovy životní situace. Sociální pracovník pracuje v souladu s principy sociální práce.
- d) *Sociální podnik* – jedná se o instituci, která se nachází uvnitř zemědělského zařízení. Má na starosti tvorbu nových pracovních míst, poskytování služeb a terapií příchozím klientům.

24 ČESKO. § 2e odst. 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 28. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252#p2e-2>

- e) *Nestátní neziskové organizace* – představuje organizace s cílem propojit myšlenku sociálního zemědělství se širokou veřejností, a to v oblasti vzdělávání i ve volnočasových aktivitách. Obvykle sídlí v blízkosti farmy, se kterou spolupracuje v rámci sociálně zemědělských činností.
- f) *Lokální samosprávy* – především máme na mysli obce a kraje. V jejich zájmu je zřizování, koordinace, podpora a rozvoj sociálních služeb, kulturních a osvětových akcí na místní úrovni.
- g) *Realizátora projektů ESIF* – pokud se jakákoliv aktivita sociálního zemědělství uskutečňuje na základě projektů z Evropských sociálních a investičních fondů, je nedílnou součástí aktérů sociálního zemědělství i tato pozice. Jedná se nejčastěji o právnickou osobu, která příslušný program připravuje, realizuje a po finanční stránce zabezpečuje činnosti, které jsou součástí příslušného projektu.²⁵
- h) *Úřad práce ČR* – včetně konkrétních pracovišť v příslušných krajích.
- i) *Zapsané spolky a jiné instituce* – s působištěm v okolí sociální farmy. Se sociální farmou navazují spolupráci.

1.5 Kritéria sociálního zemědělství

Ne všechny podpůrné aktivity spojené s přírodou můžeme pokládat za činnosti sociálního zemědělství. Ministerstvo zemědělství České republiky proto uvádí čtyři kritéria pro snazší rozlišení mezi tím, co lze považovat za prvek sociálního zemědělství, a co je pouze obdobnou činností. Parametry byly odvozeny od ústředních cílů: zemědělské činnosti; zaměstnávání; péče a příprava na zaměstnávání; vzdělávání a ostatní aktivity.

1.5.1 Základní kritéria

Mezi primární parametry můžeme zahrnout charakteristiku činnosti, náležitou cílovou skupinu a respektování právních norem a předpisů.

²⁵ CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 11.*

Činností sociálního zemědělství rozumíme takové jednání, které má spojitost se zemědělstvím. Může se jednat o pěstování rostlin, chování zvířat nebo obhospodařování celého statku, obdělávání půdy, zpracovávání zemědělské produkce či jiné další podpůrné aktivity. S těmito činnostmi bezpochyby souvisí i příslušná cílová skupina. Důležité je také vhodné rozřazení aktivit mezi jednotlivé účastníky. Ne všechny zemědělské práce jsou totiž vhodné pro každého. Při výběru cílové skupiny by měli aktéři sociálních farem a ostatních institucí hledět na osobnostní, tělesné, zdravotní i profesní předpoklady.

Pro možnost spolupráce mezi jednotlivými aktéry je žádoucí, aby se veškeré působení řídilo platnými právními normami a dalšími sjednanými pravidly. V zásadě máme na mysli bezpečnost práce, dodržování standardů kvality práce a zajištění respektování základních lidských práv a svobod všech zúčastněných.

Ministerstvo zemědělství České republiky řadí mezi základní kritéria ještě účelné užití veškeré finanční podpory, kterou obdržela sociální farma či určitý program instituce.

1.5.2 Kritéria pro zaměstnávání

Do této skupiny zahrnujeme tvorbu nových pracovních míst. Důležité je při plánování přihlédnout k základnímu kritériu, které zdůrazňuje ohled na klienta při výběru aktivit a činností. Aktivity a nová pracovní místa musí být prospěšné a smysluplné pro konkrétní hospodářství, pro něž se program vytváří. K tomu je nutná příprava. Při ní se zjišťuje stav pracovních podmínek a dostatečné množství pomůcek.

Nadřizenými klientů jsou často zemědělci, kterým chybí potřebné odborné znalosti a kompetence. Proto mezi podmínky pro zaměstnávání řadíme i spolupráci odborných pracovníků. Ti napomáhají zprostředkovat lepší komunikaci, klima na pracovišti a mají odborné kompetence pro práci s příslušnou cílovou skupinou.

1.5.3 Kritéria pro péči a přípravu na zaměstnávání

Tento parametr se týká doby před započítáním spolupráce zemědělce se sociální organizací. Tedy ještě před samotnou realizací projektů. Definuje se smlouva, konkrétní kroky spolupráce a vymezuje se okruh poskytovaných služeb. Při domluvě by měli příslušní aktéři brát v úvahu

i zbylá kritéria sociálního zemědělství. Ministerstvo zemědělství České republiky radí, aby si obě strany jasně vymezily neplacenou a placenou práci. A to i tehdy, když bude jasné, že v praxi rozdělení nebude zřetelné.

V praxi je žádoucí, aby zaměstnavatel zachovával standardy kvality péče sociálních služeb. Jejich dodržování může napomáhat v práci s klientem v mnoha věcech, například ve spolupráci. Též zde můžeme vidět kroky prevence před konflikty a situacemi s protizákonným charakterem.

1.5.4 Kritéria pro vzdělávání a ostatní činnosti

Na sociálních farmách nenajdeme pouze pracovní místa pro lidi ohrožené na trhu práce. Můžeme se zde setkat se spoustou doplňkových aktivit a programů se vzdělávací, volnočasovou, terapeutickou a jinou charakteristikou. Mezi ostatní činnosti lze zařadit i ty, které napomáhají rozvíjet místní komunitu, obec nebo region. Máme na mysli osvětové akce a dobročinné či kulturní aktivity. Je tak nutné pro každou aktivitu stanovit její obsah, vymezit cílovou skupinu, určit místo realizace, zvolit rozpočet a definovat další potřebné parametry pro lepší a snadnější organizaci.

1.6 Cílové skupiny sociálního zemědělství

Pracovní komise sociálního zemědělství zařazuje mezi cílové skupiny celkem čtyři okruhy lidí²⁶:

- a) *Osoby znevýhodněné na trhu práce* – zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v § 67 ukládá, že osobám se zdravotním postižením je poskytnuta zvýšená *ochrana na trhu práce*.²⁷ Zároveň definuje *osobu se zdravotním postižením*. *Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací* rozlišuje celou řadu skupin lidí,

26 CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 11–12.

27 ČESKO. § 67 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#p67-1>

kteří kvůli své životní situaci spadají do kategorie osob znevýhodněných na pracovním trhu.

Jde především o²⁸:

- *osoby se zdravotním postižením,*
- *mládež a mladé dospělé (tzn. osoby ve věku 15–26 let),*
- *osoby bez přístřeší,*
- *osoby opouštějící zařízení ústavní, ochranné výchovy či osoby po výkonu trestu odnětí svobody,*
- *oběti trestní činnosti, domácího násilí, obchodu s lidmi či komerčně zneužívané,*
- *osoby pečující o osobu blízkou z různých příčin ohroženou sociálním vyloučením,*
- *osoby se zkušeností se závislostí na návykových látkách; osoby dlouhodobě nezaměstnané (tzn. nezaměstnaní déle jak jeden rok v evidenci uchazečů o zaměstnání Úřadu práce České republiky),*
- *další nespecifikované sociálně vyloučené nebo ohrožené osoby, které jsou uživateli registrované sociální služby (viz zákon č. 108/2006, Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů).*

- b) *Uživatelé sociálních služeb u registrovaných poskytovatelů* – tuto kategorii zastupují osoby, které definuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Pracovní komise sociálního zemědělství zdůrazňuje oddělení služeb na ty, které mají vazbu na trh práce, a ty s terapeutickou povahou.
- c) *Cílové skupiny Evropských strukturálních a investičních fondů (dále ESIF) a ostatních projektů* – jedná se o skupinu lidí, kteří jsou účastni na nejružnějších dotačních programech institucí a donátorů. Mezi ESIF můžeme zařadit Evropský sociální fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond, Fond soudržnosti, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova a Evropský námořnický a rybářský fond.²⁹

28 Osoby znevýhodněné na trhu práce. *KSP: Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací* [online]. MJ Servis, 2014. [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodnene-na-trhu-prace/>

29 European structural and investment funds. *European Commission*. [online]. Directorate-General for Communication. [cit. 11.02.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_en

Organizace a statky sympatizující s myšlenkou sociálního zemědělství hledají podporu pro svoji činnost i mimo pole Evropské unie. Může se jednat o finanční, materiální a jinou pomoc. V praxi se setkáváme například s podporou od Ministerstva zemědělství České republiky.

- d) *Široká veřejnost* – poslední kategorie cílových skupin zahrnuje všechny věkové skupiny lidí (děti, mládež, dospělí, senioři), kteří se zapojují do vzdělávacích a osvětových aktivit, na jejichž organizaci se podílí konkrétní sociální farma či organizace. Většinou jde o dobročinné akce, slavnosti pro zachování venkovské kultury a tradic, volnočasové činnosti aj. Široká veřejnost se tak stává podstatným aktérem v rozvoji regionu.

2 Sociální farmy v České republice

Na území České republiky nacházíme nesčetné množství hospodářství a statků. Mezi nimi spatřujeme i ty, které můžeme řadit mezi tzv. *sociální farmy*. Tímto termínem rozumíme zemědělské usedlosti, které zastávají myšlenky sociálního zemědělství a ve svých aktivitách tento koncept využívají. Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky tyto statky označuje podpůrnými zařízeními pro sociálně vyloučené jedince.³⁰ V prostředí sociálních farem mohou tito lidé nalézt podporu, přijetí, pracovní uplatnění, rehabilitaci atd. Mají možnost naučit se také novým dovednostem, nasbírat vědomosti, získat zkušenosti nebo strávit čas na čerstvém vzduchu, v méně formálním prostředí a v okruhu druhých lidí. Aby mohla farma získat tento přívlastek, musí splňovat kritéria od Ministerstva zemědělství České republiky (viz podkapitola 1.5, *Kritéria sociálního zemědělství*).

Další podmínkou je zapsání zařízení pod *Asociací sociálního zemědělství, z. s.* Právě toto sdružení shromažďuje fyzické i právnické osoby, které jsou jakýmkoliv způsobem činné v sociálních aspektech rozvoje venkova a zemědělství, a podporuje je v činnostech.³¹ Mezi členy asociace dále řadíme například zemědělce, zpracovatele, poskytovatele sociálních služeb, zástupce vzdělávání, spotřebitele či partnery sociálního zemědělství.

2.1 Přehled sociálních farem v České republice

Nemůžeme stoprocentně zmapovat všechna hospodářství, která sympatizují s myšlenkou sociálního zemědělství. Přes všechnu snahu asociace a státu je stále možné najít ne jeden statek, kde sociální aktivity realizují na vlastní pěst. Ministerstvo sociálních věcí České republiky ve své publikaci *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018* zmapovalo na čtyřicet usedlostí. Do portálu *Sociální zemědělství* spravovaného Ministerstvem zemědělství České republiky a Asociací sociálního zemědělství, z. s., se k této myšlence zaregistrovalo k 13. 1. 2021 pouze 34 farem. Přinášíme jejich výčet. Jsou seřazeny abecedně. V závorkách

30 DOHNALOVÁ, M. a kol. *Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018* [online]. Praha: Tessea, z. s., 2018. [cit. 13.01.2021] s. 61. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/ke-stazeni/studie-a-publikace/2983-zprava-o-stavu-socialniho-podnikani-v-cr-2018>

31 Asociace sociálního zemědělství, z. s. *Sociální zemědělství*. [online]. [cit. 12.01.2021], Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/asociace-socialniho-zemedelstvi/>

jsou uvedeny názvy měst a obcí, kde jednotlivé statky sídlí. Osm farem (č. 29 – 34) jsme vymezili kurzívou a vložili až nakonec seznamu. Důvodem byla jejich neaktivní účast na následném výzkumu.

1. Apolenka, z. s. (Spojil),
2. Armáda spásy v Opavě – Farma Strahovice (Strahovice),
3. Biostatek – Area viva (Valeč),
4. Centrum Slezský Norik, z. s. (Pěčín),
5. Domov „Na Zámku“, o. p. Nezamyslice (Nezamyslice),
6. Domov pod hradem Žampach (Žampach),
7. Ekologická zemědělská farma Branná (Branná),
8. Ekozahrada a statek Raková (Raková),
9. Elementy, z. s. (Lozice),
10. Envira, o.p.s. – Toulcův dvůr (Praha),
11. Etincelle, o. s. – Farma Ledce Štamberk (Ledce),
12. Farma Bovine (Heřmanovice),
13. Farma Wenet Broumov (Broumov),
14. Chaloupky – středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě, o.p.s. – Farma Zašovice (Zašovice),
15. Koňský dvorec Chmelištná (Chmelištná),
16. Květná zahrada Květná (Květná),
17. Lipka (Brno – Jundrov),
18. Magdaléna, o.p.s. (Mníšek pod Brdy),
19. Malonty, Bemagro (Malonty),
20. Nadace Tábor (Nová Ves nad Popelkou),
21. Pomoc Týn nad Vltavou, z. s. - Dvůr Čihovice (Týn nad Vltavou – Čihovice),
22. RTK Grunt, z. s. (Březnice),
23. Svobodný statek na soutoku, o.p.s. - projekt Camphill na soutoku (Terezín – České Kopisty).
24. Školní statek Humpolec (Dusilov),
25. Šťastný domov Líšnice, z. ú. (Líšnice),
26. Terapeutická komunita Karlov – Sananim (Smetanova Lhota),
27. Terapeutická zeleninová zahrada Prevalco, o. s. (České Budějovice),
28. Zemědělská usedlost Bludička (Nový Jičín – Bludovice).

29. *Sdružení Splav, z. s. - Zahrady u SPLAVu (Doudleby nad Orlicí)*
30. *Farma Hubert Dolní Kralovice (Loket – Brzotice)*
31. *Selvem, s. r. o. (Hrušky)*
32. *Sdružení Neratov, z. s. - Farma Orlice, o. p. s. (Neratov)*
33. *Usedlost nad Prameny (Otročín – Měchov)*
34. *Farma Kálal, z. s. (Jetětice)*

2.2 Analýza sociálních farem v České republice

Následující strany kapitoly věnujeme rozboru samotných sociálních farem v České republice. Cílem výzkumu je zmapovat jejich současnou situaci. To vše budeme provádět s pomocí teoretických poznatků z první kapitoly, primárně klasifikace kritérií (viz *1.5 Kritéria sociálního zemědělství*) a cílových skupin (viz *1.6 Cílové skupiny sociálního zemědělství*). Zjištěné informace následně zřehledníme v souhrnu. Nejdříve však uvádíme metodologickou část výzkumu.

2.1.1 Stanovení otázek pro analýzu

Pro potřeby práce byla vymezená základní otázka celého rozboru: *Jaká je v současnosti situace sociálních farem na území České republiky?* Z ní pak vycházely následné dílčí otázky:

- 1 Jaké je uspořádání sociálních farem na území České republiky?
- 2 Jaké je zaměření sociálních farem?
- 3 Kterým cílovým skupinám se sociální farmy v praxi věnují?
- 4 Které cílové kategorie jsou opomíjeny?
- 5 Zapojují do svých činností širokou veřejnost?
- 6 Spolupracují sociální farmy s jinými zařízeními?
- 7 Jaké jsou možnosti směřování sociálních farem do budoucna?

2.1.2 Metodologická část výzkumu

Pro získání informací současné situace sociálních farem v českém prostředí, jsme zvolili kvalitativní výzkum. Ten metodolog Creswell definoval jako proces, ve kterém se hledá porozumění na dané sociální nebo lidské otázky. Zkoumání je založené na nejrůznějších metodologických tradicích. Výzkumník tak analyzuje různé typy textů a informací od respondentů a vytváří komplexní obraz stanoveného problému.³² Jde tedy o získávání teorie ze sesbíraných dat. Ty můžeme získat mnoha způsoby. Mezi nejpoužívanější metody patří pozorování, rozhovory či rozbor nejrůznějších textů a dokumentů.

Pro naše potřeby jsme zvolili metodu analýzy dokumentů. Ta v sobě skrývá několik výhod. Pyšní se rozmanitostí dokumentů, které lze podrobit zkoumání. Otevírá tak přístup k informacím, které by se jiným způsobem mohly těžko získávat.³³ Mezi další výhody patří okolnost, že ve zdrojích dat nedochází k chybě či zkreslení. Subjektivita výzkumníka je tak potlačena. Může vyvstat na povrch jen v případě výběru dokumentů.³⁴ Té jsme se ale vyvarovali a do analýzy dokumentů jsme zvolili všechny přístupné texty, které sociální farmy nabízejí.

2.1.3 Výběr zkoumaných objektů

V rámci diplomové práce jsme kontaktovali všechny zemědělské podniky z internetového portálu *Sociální zemědělství*. Podařilo se nám zjistit, že ke dni 31. 1. 2020 ukončila svůj provoz farma Orlice. Taktéž statek Selvem, s.r.o., se už z mnoha důvodů sociální oblasti v zemědělství nevěnuje. Další čtyři se nepodařilo zkontaktovat. Výzkum tak manipuluje pouze s 28 zařízeními. Ty jsme zařadili mezi zkoumané objekty. Podle rozdělení dle podkapitoly *1.6 Cílové skupiny sociálního zemědělství* (viz s. 19) jsme rozvrhli jednotlivá sociální hospodářství do čtyř skupin. Díky uplatnění širokých možností sociálního zemědělství se jednotlivá hospodářství objevují současně pod několika kategoriemi.

³² CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and reseach design: Chossing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. s. 12.

³³ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. s. 130.

³⁴ Tamtéž. s. 130.

Sociální farmy v České republice s cílovou skupinou: osoby znevýhodněné na trhu práce

1. Apolenka, z. s. (Spojil),
2. Armáda spásy v Opavě – Farma Strahovice (Strahovice),
3. Biostatek – Area viva (Valeč),
4. Domov „Na Zámku“, o. p. Nezamyslice (Nezamyslice),
5. Domov pod hradem Žampach (Žampach),
6. Ekozahrada a statek Raková (Raková),
7. Elementy, z. s. (Lozice),
8. Envira, o.p.s. – Toulcův dvůr (Praha),
9. Etincelle, o. s. – Farma Ledce Štemberk (Ledce),
10. Farma Bovine (Heřmanovice),
11. Koňský dvorec Chmelištná (Chmelištná),
12. Květná zahrada Květná (Květná),
13. Nadace Tábor (Nová Ves nad Popelkou),
14. Pomoc Týn nad Vltavou, z. s. – Dvůr Čihovice (Týn nad Vltavou – Čihovice),
15. RTK Grunt, z. s. (Březnice),
16. Svobodný statek na soutoku, o.p.s. – projekt Camphill na soutoku (Terezín),
17. Šťastný domov Líšnice, z. ú. (Líšnice),
18. Terapeutická komunita Karlov – Sananim (Smetanova Lhota),
19. Zemědělská usedlost Bludička (Nový Jičín – Bludovice).

Sociální farmy v České republice s cílovou skupinou: uživatelé sociálních služeb

- Apolenka, z. s. (Spojil),
- Armáda spásy v Opavě – Farma Strahovice (Strahovice),
- Domov „Na Zámku“, o. p. Nezamyslice (Nezamyslice),
- Domov pod hradem Žampach (Žampach),
- Elementy, z. s. (Lozice),
- Etincelle, o. s. – Farma Ledce Štemberk (Ledce),
- Koňský dvorec Chmelištná (Chmelištná),
- Květná zahrada Květná (Květná),
- Magdaléna, o.p.s. (Mníšek pod Brdy),
- Nadace Tábor (Nová Ves nad Popelkou),

- Pomoc Týn nad Vltavou, z. s. - Dvůr Čihovice (Týn nad Vltavou – Čihovice),
- RTK Grunt, z. s. (Březnice),
- Terapeutická komunita Karlov – Sananim (Smetanova Lhota),
- Terapeutická zeleninová zahrada Prevalco, o. s. (České Budějovice),
- Zemědělská usedlost Bludička (Nový Jičín – Bludovice).

Sociální farmy v České republice s cílovou skupinou: účastníci dotačních programů

- Apolenka, z. s. (Spojil),
- Armáda spásy v Opavě – Farma Strahovice (Strahovice),
- Ekozahrada a statek Raková (Raková),
- Svobodný statek na soutoku, o.p.s. - projekt Camphill na soutoku (Terezín – České Kopisty).

Sociální farmy v České republice s cílovou skupinou: široká veřejnost

- Apolenka, z. s. (Spojil),
- Biostatek – Area viva (Valeč),
- Centrum Slezský Norik, z. s. (Pěčín),
- Ekologická zemědělská farma Branná (Branná),
- Farma Wenet Broumov (Broumov),
- Chaloupky – středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě, o.p.s. – Farma Zašovice (Zašovice),
- Koňský dvorec Chmelištná (Chmelištná),
- Lipka (Brno – Jundrov),
- Malonty, Bemagro (Malonty),
- Nadace Tábor (Nová Ves nad Popelkou),
- Školní statek Humpolec (Dusilov),
- Šťastný domov Líšnice, z. ú. (Líšnice),
- Zemědělská usedlost Bludička (Nový Jičín – Bludovice).

2.1.4 Průběh analýzy

Pro zkoumání současné situace sociálně zaměřených farem byly využity informace z jednotlivých organizací. Prostřednictvím webového portálu *Sociální zemědělství* a webového prohlížeč *Google* byly (v období leden 2020 – prosinec 2020) vyhledávány instituce, které mají status *sociální farma*. Nejprve jsme shromáždili základní údaje (název statku, místo a kontaktní údaje) o 34 farmách. Poté následovalo dohledávání podrobnějších informací. Nejčastěji se jednalo o výroční zprávy. I když byly vytvořeny v minulém roce (tedy jako výroční zpráva pro rok 2019), představovaly nejnovější publikace, které se povedlo získat od převážné většiny farem. Některá hospodářství z důvodu jiné zaregistrované právnické osoby výroční zprávy nevytvářela. Mezi další použité zdroje můžeme zmínit internetové stránky, e-mailovou korespondenci autorky této práce se zástupci zařízení, články a spisy publikované jednotlivými zaměstnanci, informační letáky, fotodokumentaci apod. Od prosince 2020 až do února 2021 se nám podařilo získat data od 28 farem. Veškeré sesbírané informace byly pro přehlednost zkompletované do tabulky, která zároveň sloužila jako jejich fixace (viz *Příloha č. 1: Seznam sociálních farem v České republice*).³⁵

Zjištěné údaje byly selektovány a podrobeny kódování. Následně vzniklo 7 kategorií:

1. Uspořádání v ČR
2. Zaměření farem
3. Náplň činností
4. Cílová skupina
5. Potenciál cílové skupiny
6. Spolupráce
7. Směřování farem

Dalším krokem byla konfrontace celého systému kategorií se všemi výzkumnými otázkami. Poté jsme mohli zkoumat vztahy mezi proměnnými a samotnou identifikací vztahů mezi vymezenými kategoriemi. Získané informace o současné situaci jsme nakonec posunuli

35 MATULOVÁ, B., POTMĚŠILOVÁ, P. *Sociální zemědělství: analýza sociálních farem v České republice*. Paidagogos, 2021, č. 1 (v recenzním řízení).

dál a zkusili vytvořit směr, kam by se sociální farmy na území České republiky mohly ubírat (viz kapitola 3, *Návrh směru sociálních farem v České republice*).

Celá analýza se realizovala na základě informací z let 2019 až 2020 (březen). Na vznik práce měly vliv dopady pandemie Covid-19 (od roku 2020), které v organizačních strukturách zasáhly všechny sociální farmy na území České republiky. V tu dobu byla většina aktivit na sociálních statcích pozastavena. Práce tak vytváří analýzu a navrhuje směřování hospodářství se sociálním přesahem bez ohledu na dopad pandemie. V současné době nadále funguje všech 28 farem. Není ale jasné, jestli ekonomická stránka podnikání umožní všem sociálním farmám v budoucnu pokračovat v jejich činnosti.

2.3 Výsledky analýzy

Analýza dnešní situace sociálních farem v České republice přinesla mnoho zajímavých údajů a zjištění. Pro lepší přehled veškeré výsledky členíme na dvě oblasti: geografické uspořádání (viz podkapitola 2.3.1 *Geografické uspořádání sociálních farem*) a samotné zaměření s ohledem na kategorie sociálního zemědělství a cílových skupin (viz podkapitola 2.3.2 *Zaměření sociálních farem*). Druhá část přehledu se následně dělí na jednotlivé směry. Propojení všech získaných údajů představujeme v souhrnu, který tuto kapitolu zakončuje.

Pokládáme za nezbytné dodat, že analýza současné situace sociálních farem na území České republiky se realizovala převážně z dokumentů a materiálů jednotlivých institucí. Pandemická situace nám nedovolila proniknout do organizací více, protože už skoro rok fungují sociální farmy v omezeném režimu. Nemohou tak realizovat všechny aktivity, které do března 2020 vykonávaly.

2.3.1 Geografické uspořádání sociálních farem

Počet zemědělských usedlostí se sociálním charakterem v naší zemi, které jsou aktivní ve svých činnostech, je celkem dvacet osm. Jmenný výčet je představen v podkapitole 2.1 *Přehled sociálních farem v České republice*.

Na první pohled se může zdát, že se jejich vysoká četnost rovnoměrně rozprostírá po celém území. Dosadíme-li jednotlivá hospodářství do mapy České republiky (viz *Příloha č. 2: Kartografické zobrazení sociálních farem na území České republiky*), zjišťujeme pravý opak.

Počet statků na kraj se liší. I tak ale nalezneme na každém územním celku alespoň jedno zařízení. Podíváme-li se na četnost farem v krajích, nacházíme zajímavé zjištění.

Pardubický kraj

Největší rozkvět této myšlenky je v současnosti v Pardubickém kraji. Sídli tu pět hospodářství: Apolenka, z. s., Šťastný domov Líšnice, z. ú., Elementy, z. s., Domov pod hradem Žampach a Květná zahrada v Květné. Pro širokou veřejnost jsou přístupné pouze první dvě farmy. Zbylé tři mají soukromý charakter. Věnují se konkrétní cílové skupině, pro kterou realizují nejrůznější aktivity a terapie. Všechny nabízejí program pro školy a školská zařízení.

Za vítězstvím Pardubického kraje nacházíme řadu faktorů. Kromě příhodného podnebí a dostatku orné půdy je za výsledkem i nadšení lidí, kteří s myšlenkou sociálního zemědělství souzní a uvádějí ji do praxe. Za zmínku stojí i bohatá tvorba programů pro školy, školská zařízení a ostatní organizace a spolky věnující se dětem. Ti všichni svými návštěvami a účastí na jednotlivých aktivitách podporují činnost statků. Velkou roli v rozvoji sociálních farem hrají také obce, které vypomáhají organizacím převážně po finanční stránce. Rovněž úřad Pardubického kraje v posledních letech přispívá na oblast sociálního podnikání v rámci vlastního programu, do něhož se mohou všechny zmíněné farmy přihlásit. Nesmíme opomenout, že důležitou okolností prvenství je také tradice v hospodářství.

Jihočeský kraj

V Jihočeském kraji nalezneme pouze o jednu farmu méně než v předchozí oblasti. Jedná se o tyto instituce: Terapeutická komunita Karlov, Farma Čihovice, Terapeutická zeleninová zahrada Prevalco, o. s., a Malonty – Bemagro, a.s. I tento výsledek ovlivňuje řada faktorů, které se z velké části shodují s Pardubickým krajem. Mezi výrazné okolnosti řadíme příhodné podmínky pro zemědělskou činnost (podnebí, bohatá orná půda apod.). S tím souvisí i tradice v hospodaření. Dále to je aktivita a zápal místních lidí, kteří žijí pro tuto věc. Důkazem nám jsou autoři základních publikací a přední lidé představující myšlenku sociálního zemědělství v českých zemích – Mgr. Tomáš Chovanec (Centrum pro komunitní práci jižní Čechy), Mgr. Eliška Hudcová (AREA viva, z. s.), doc. Ing. Jan Moudrý, Ph.D. (Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích).

Farmy v tomto kraji se zaměřují primárně na první dvě cílové skupiny, tedy na osoby, které jsou znevýhodněné na pracovním trhu, a na poskytování terapeutických služeb.

Moravskoslezský kraj

Nejvýchodněji položená sociální farma Zemědělská usedlost Bludička spadá spolu s dalšími dvěma usedlostmi (Farma v Branné a Farma Strahovice) pod Moravskoslezský kraj. Svoji činnost zaměřuje na socializaci jedinců a osvětu místní krajiny. Farmy v Branné a ve Strahovicích poskytují pracovní pozice lidem, kteří se ocitli v ohrožené skupině pracovního trhu. Kromě zaměstnání jim napomáhají začlenit se zpátky do společnosti.

Kraje se dvěma zemědělskými usedlostmi

Kraje, z nichž každý disponuje dvěma farmami, tvoří nejpočetnější skupinu. Řadíme mezi ně celkem pět krajů: Královéhradecký, Olomoucký, Středočeský, Ústecký a Kraj Vysočina. Jelikož se každá farma ubírá jiným směrem a pracuje s odlišnými cílovými skupinami, nemůžeme jednoznačně formulovat zaměření této skupiny.

Jedna sociální farma na celý kraj

Pro Prahu, Jihomoravský, Karlovarský, Liberecký, Plzeňský a Zlínský kraj platí skutečnost, která je popsána v nadpise: každému kraji připadá pouze jedna sociální farma. Ani v této skupině, kam spadají kraje s jednou farmou, nemůžeme blíže specifikovat zaměření. Faktory, které zapříčiňují nízký počet jednotlivých statků na kraj, nejsou z analýzy zřetelné. Zajímavou úvahu najdeme, podíváme-li se na umístění farem. V Praze a v Jihomoravském kraji se obě usedlosti pojí s krajským městem. I ve Zlínském kraji se farma nachází nedaleko krajského města Zlín. Pro klienty a případné návštěvníky je tak zajištěná bezproblémová dostupnost. Organizace v Praze a v Brně však nepředstavují charakteristický statek. I když v Praze se může Toulcův dvůr zdát podobný těm, které můžeme vidět například v Pardubickém kraji, musíme mít na paměti, že se jedná o instituci uprostřed hlavního města. V Brně jde zase spíše o edukativní a relaxační zahradu. Ve zbývajících krajích nalzáme jednotlivé sociální organizace na hranicích s jinými kraji. Inklinují k územním celkům České republiky, ve kterých se nacházejí již dvě usedlosti.

2.3.2 Zaměření sociálních farem

Jak již bylo výše řečeno, sociální zemědělství nabízí zemědělcům a dalším aktérům rozsáhlé pole působnosti. Je proto na každé farmě, jakým směrem bude cílit svou činnost. Orientaci jednotlivých usedlostí můžeme zrcadlit prostřednictvím cílových skupin sociálního zemědělství. Díky tomu pak nacházíme čtyři roviny zaměření: zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce, terapeutické činnosti, tvorbu nejrůznějších projektů a osvětové akce a vzdělávací aktivity.

Orientace sociálních farem na zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce

Podle zjištěných informací se sociální farmy v českých zemích nejčastěji zaměřují na vytváření pracovních míst pro lidi, kteří jsou znevýhodněni na pracovním trhu. V praxi jde celkem o devatenáct usedlostí, které se rozprostírají do dvanácti krajů. Podíváme-li se na kategorii jedinců znevýhodněných na trhu práce, zjistíme, že se jedná o poměrně rozsáhlý soubor zahrnující osm podskupin. Veškerý výčet jednotlivých skupin osob nalezneme v podkapitole s názvem *1.6 Cílové skupiny sociálního zemědělství*.

Sociální zemědělství se v České republice zaměřuje v praxi jen na polovinu z nich. Nejčastější podskupinou, které věnuje pozornost, jsou lidé se zdravotním postižením. Celkem deset farem (Domov pod hradem Žampach, Pomoc Týn nad Vltavou, z. s. – Dvůr Čihovice, Šťastný domov Líšnice, z. ú., Svobodný statek na soutoku, o. p. s., Envira, o. p. s., Nadace Tábor, Apolenka, z. s., Koňský dvorec Chmelištná, Ekozahrada a statek Raková, Etincelle, o. s. – Farma Ledce) nabízí právě těmto lidem zázemí a prostor pro zapojení se do činností statku. První dvě hospodářství dávají příležitost pouze klientům svých zařízení, anebo, jak je to v případě Dvůru Čihovice, klientům z Domova sv. Anežky v Týnu nad Vltavou. Zbýlých osm usedlostí a organizací nijak nespecifikují podmínky pro uchazeče. Ze získaných informací tak můžeme usuzovat, že jedinými předpoklady pro přijetí je dosažení minimálně osmnáctého roku života a podmínek pro zařazení do skupiny *osoby se zdravotním postižením*. V kontextu geografického rozmístění se nacházejí všechny zmíněné farmy pouze v Čechách.

Zemědělská usedlost Bludička a organizace Domov „Na Zámku“, o. p. s., nabízí v rámci oblasti začlenění do pracovního trhu i tzv. pracovní terapie. Ty mají v obou případech za cíl probouzet pocit užitečnosti a posilovat motivaci pro začlenění se do každodenního života a společnosti. Služby jsou určeny pro osoby s mentálním postižením. Realizace samotného programu probíhá za účasti mentorů a zaměstnanců instituce. Klienti tak za pomoci personálu

obstarávají zvířata, starají se o areál, sekají trávu, suší seno, pěstují zeleninu apod. V Bludičce jsou klienti zapojeni v rámci pracovní náplně i do osvětových akcí, které jsou přístupné veřejnosti.

Zaměstnanecké pozice na sociálních farmách, které z části fungují také jako pracovní terapie, jsou otevřené i lidem, kteří bojovali se závislostmi. Nealkoholově drogově závislým mužům se věnují v RTK Grunt, z. s. Podmínkou pro vstup je zde dobrovolnost a úspěšné absolvování detoxikace ve zdravotnickém zařízení. Terapeutická komunita Karlov svou pomocnou ruku v podobě pracovních příležitostí nabízí navíc i drogově závislým ženám, otcům a matkám s dětmi, těhotným. Kromě drogově závislých se mohou v komunitě hlásit o práci i alkoholici či jedinci závislí na gamblerství. Obě farmy, i když jsou pouze v Jihočeském a Zlínském kraji, jsou v tomto ohledu jedinými zařízeními svého druhu v České republice.

Další dvě usedlosti nabízejí práci mladým lidem, kteří ukončili pobyt v ústavních zařízeních. V Pardubickém kraji je to Květná zahrada v Květné, která vlastní nemalé hospodářství, na němž zaměstnává pouze muže ve věku od 18 do 26 let. Podstatnou podmínkou je ale zdravotní způsobilost. Statek totiž není bezbariérový. O bezmála tři sta kilometrů na západ, v obci Chmelištná, je Koňská usedlost, která nabízí mladým pouze dvě pracovní místa. Podmínky k získání postu jsou konzultovány a posuzovány individuálně s jednotlivými uchazeči.

Poslední kategorie cílových skupin je pro svou četnost výskytu zároveň druhou v pořadí. Jedná se o tzv. osoby se specifickými potřebami. Obvykle se touto skupinou rozumí lidé se zdravotním postižením. Cerniňáková Eva řadí do této třídy ještě osoby vázané na domácnost, seniory, chronicky nemocné, jedince po výkonu trestu apod.³⁶ I když se nakonec ukazuje, že tato zdánlivě samostatná skupina spadá pod předešlé jednotlivé kategorie cílových skupin, zřizovatelé zemědělských usedlostí to vidí jinak. Sami v mnoha případech oddělují potencionální zaměstnance se zdravotním postižením od těch se specifickými potřebami. Konkrétně tuto skutečnost můžeme vidět na Svobodném statku na soutoku, o. p. s. Naopak hospodářství Elementy, z. s., Biostatek – Area viva, farma Bovine a farma Strahovice při Armádě spásy v Opavě ve svých programech pro osoby znevýhodněné na trhu práce vnímají

36 CERNIŇÁKOVÁ, E. Služby veřejných knihoven uživatelům se speciálními potřebami. *Knihovna* [online]. 2011, roč. 22, č. 1, s. 24-33 [cit. 28.01.2021]. Dostupný z: <http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna111/11124cernic.htm>

výraz *jedinci se specifickými potřebami* v nejšířším kontextu. Řadí totiž mezi ně jak jedince se specifickými potřebami, tak i osoby se zdravotním postižením. Kontext kategorie lidí se specifickými potřebami dále rozšiřuje Biostatek, který mezi ně člení i cizince a zprostředkovává jim zaměstnání.

Takto široce pojaté zaměření sociálních farem na cílové skupiny s sebou přináší pozitivní i negativní aspekty. Na jednu stranu se díky tomuto kroku otevírá pracovní příležitost každému, kdo je znevýhodněný na pracovním trhu. Člověk má možnost přijít do sociálního hospodářství snad s jakoukoliv příčinou daného stavu a společně s kompetentními zaměstnanci nachází cestu růstu a způsoby, jak se vymanit ze současné situace.

Sestavování individuálního plánu pomoci a doprovázení s sebou ale přináší i stinné stránky. Jde o požadavek na širokospektrou kompetentnost a odbornost pracovníků sociální farmy anebo jejich vyšší počet. Objevuje se zde také možnost pro každého pracovníka, aby se specializoval na určitou oblast. Dohromady by tak byl celý tým schopen zaopatřit veškeré potřeby osob znevýhodněných na trhu práce. A to dokonce většímu počtu zájemců. Při pohledu na četnost zaměstnanců v jednotlivých institucích, které se věnují tak široce pojaté podkategorii, se zdá být první varianta schůdnější a reálnější. Vyšší počet zaměstnanců totiž s sebou přináší další nezbytné podmínky, jako jsou vyšší finance a větší prostory pro realizaci. Kromě kompetencí je žádoucí pro tak rozsáhlou skupinu mít například přiměřené množství prostředků, a to materiální i nemateriální povahy, dále adekvátní prostory, dostatečnou náplň práce na počet pracovních míst a podobně a v neposlední řadě opět finanční prostředky. Ty jsou ostatně potřebné i ve zbylých kategoriích cílových skupin u sociálních farem. Všechny zmíněné stinné stránky však mohou být pro zřizovatele a pracovníky příležitostí, jak služby a pomoc poskytnout co nejvyššímu počtu uchazečům.

Pracovní náplň je ve všech případech práce na statku, údržba areálu, obstarávání zvířat a péče o ně, pěstování květin, ovoce a zeleniny, práce na poli, spolupráce na projektech a dalších činnostech organizace, řízení zemědělské techniky apod. Smluvené práci předchází společná domluva zaměstnance s farmářem, ředitelem organizace nebo jiným kompetentním pracovníkem.

Zaměření sociálních farem na terapeutické činnosti

Pracovní terapie sdružuje veškeré aktivity na podporu léčby. V souvislosti se sociálním zemědělstvím se touto činností míní především ergoterapie (tedy terapie, která prostřednictvím smysluplného zaměstnávání usiluje o zachování a využívání schopností jedince, které jsou nezbytné pro zvládnání jeho každodenních, pracovních, zájmových a rekreačních aktivit³⁷) a animoterapie, kterou profesor Rudolf Kohoutek definuje jako léčbu pomocí zvířat zahrnující hlazení, kontakt, péči a komunikaci skrze ně³⁸. Ergoterapii a animoterapii ve svých činnostech u nás užívá na patnáct sociálních usedlostí.

Terapii už jsme z části věnovali pozornost v kontextu orientace sociálních farem na zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce. Zjistili jsme, že jedenáct farem (Terapeutická komunita Karlov, Farma Strahovice, Domov pod hradem Žampach, Nadace Tábor, Apolenka, z. s., Květná zahrada, Elementy, z. s., Koňský dvorec Chmelištná, Etincelle – farma Ledce, RTK Grunt, Pomoc Týn nad Vltavou – Dvůr Čihovice, Zemědělská usedlost Bludička) na území České republiky nabízí tento druh léčby zaměstnaným osobám v rámci jejich pracovního procesu. V přepočtu na procenta je to přibližně 73 % z celkového čísla farem věnujících se ve svých činnostech právě této oblasti. Zaměstnaní jedinci se tak stávají zároveň i klienty organizace, která jim pomáhá dosáhnout co nejvyšší soběstačnosti.

Animoterapii spolu s ergoterapií umožňují Terapeutická komunita Karlov, Květná zahrada v Květné, Koňský dvorec Chmelištná, Nadace Tábor a Dvůr Čihovice. Léčbu realizují pouze pro své klienty, kteří jsou v areálu ubytováni. Pouze Dvůr Čihovice nemá vlastní klienty, ale pracuje s lidmi z nedalekého Domova sv. Anežky. Apolenka, z. s., která se též ve své činnosti věnuje oběma terapiím, vítá uchazeče formou docházení.

Existují i sociální farmy, které se v kontextu služeb nabízených osobám znevýhodněným na trhu práce zaměřují pouze na jednu ze dvou terapií. Hovoříme celkem o třech hospodářstvích. Farma Strahovice a Domov pod hradem Žampach nabízejí ergoterapii pro ubytované klienty. V případě prvního hospodářství je pobyt pouze nabídkou. Terapii tak mohou podstoupit jedinci i ambulantně. Léčbu skrze kontakt se zvířaty nabízí Etincelle –farma

37 KRIVOŠÍKOVÁ, M. *Úvod do ergoterapie*. Praha: Grada, 2011. s. 18. ISBN: 978-80-247-2699-1.

38 MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*: 2. přepracované vydání. Praha: Grada, 2014. s. 450-451.

Ledce ze Štemberka. Ta ve svých dokumentech o ergoterapii nehovoří. Přesto v kontextu pracovní nabídky osobám znevýhodněným na trhu práce a získaných informací můžeme usuzovat, že tento typ léčby samovolně doprovází daná pracovní místa.

Zbývající tři organizace, o kterých jsme se doposud nezmínili a které nabízejí ve svých programech terapeutické aktivity, můžeme sdružit do jedné skupiny. Spadají sem: Domov Na Zámku, Magdaléna, o. p. s., a Terapeutická zeleninová zahrada Prevalco. Všechna zařízení nabízejí terapie svým klientům pouze jako jednu část z komplexního programu. V Domově Na Zámku zprostředkovávají pro své klienty se zdravotním postižením pracovní terapii v kombinaci s animoterapií za pomoci hospodářských zvířat. Toto cílené propojení v zooterapii označujeme *farmingterapií*. Jedná se o formu terapie řadící se mezi druhy zooterapie.³⁹ Domov Na Zámku představuje jedinou instituci v rámci sociálních farem v České republice, která s tímto termínem ve svých dokumentech operuje. I když v praxi využívá *farmingterapii* i dalších sedm sociálních farem (viz předchozí strana), všechny se přidržují myšlenky ponechat ergoterapii a animoterapii zvlášť jako samostatné léčebné procesy, které se ale mohou individuálně kombinovat.

Druhým zařízením z poslední skupiny je terapeutická komunita Magdaléna, o. p. s. Její cílovou skupinu představují lidé, kteří v minulosti dlouhodobě bojovali se závislostmi, ale kteří podstoupili v nedávné době detoxikaci. V mnoha případech se jedná o kombinaci s psychickými obtížemi. Právě těmto jedincům Magdaléna, o. p. s., poskytuje komplexní a integrovanou zdravotní, sociální a výchovnou péči. Vždy se snaží dbát o individuální přístup. Součástí programu je i ergoterapie realizovaná v areálu. K těmto účelům slouží farma, zahradnictví a truhlárna.

I Terapeutická zeleninová zahrada Prevalco věnuje svou péči lidem bojujícím se závislostmi. Konkrétně realizuje ucelené terapeuticky motivační programy pro jedince závislé na alkoholu. Bohužel bližší informace se nepodařilo získat.

39 LOUČKA, R. Farmingterapie. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. s. 305.

Obě terapie, včetně farmingterapie, zahrnují ve svých teoriích podrobně vypracované metody. V praxi pak záleží na jednotlivých terapeutech, na jejich zkušenostech a podmínkách, které mají na sociální farmě. Nelze proto vypsát konkrétní aktivity a náplně jednotlivých terapeutických setkání.

Zaměření sociálních farem na využívání ESIF a tvorbu ostatních projektů

Myšlenka sociálního zemědělství je náročná na personální, hmotné, nemateriální, časové aj. zajištění. Stěžejní a zároveň nepostradatelnou roli zde hrají finance. Z tohoto důvodu sociálně zemědělské objekty vytvářejí projekty v rámci dotačních programů různých institucí a dárců. Značnou pomoc nabízejí i Evropské strukturální a investiční fondy.

Při získávání dat jsme objevili plno farem, které tvořily a stále vytváří projekty. Pro analýzu, ve které jde o současnou situaci, jsme se rozhodli využít pouze data ze 4 hospodářství: Svobodný statek na soutoku – projekt Camphill na soutoku, Farma Strahovice, Ekozahrada, statek Raková a Apolenka, z. s. V těchto čtyřech farmách totiž dané projekty aktuálně běží.

BIO zpracovnu realizuje Camphill na soutoku (součást organizace Svobodný statek na soutoku v Jihočeském kraji). Tento projekt vytvořilo hospodářství na základě principů sociálního zemědělství. Nabízí tak místo pro setkání jedinců znevýhodněných na trhu práce a podporu regionálního zemědělství. Zpracovává a prodává výrobky z vypěstované zeleniny, ovoce a bylin. Plán počítá i s prodejem a distribucí skrze e-shop usedlosti. Na zpracování a výrobě se podílejí pracovníci zaměstnaní jako jedinci znevýhodnění na pracovním trhu. Projekt je vypracován pro období od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2022.

Armáda spásy v Opavě ve svém odlehlém pracovišti Farma Strahovice realizuje projekt s názvem *Veřejně prospěšné práce a aktivizační program azylového domu pro muže v Opavě*. To umožňuje organizaci zaměstnat muže od osmnácti let pro práci na farmě a okolí. Součástí pracovního poměru jsou i aktivizační činnosti, které jsou pracovníky Armády spásy poskytovány zaměstnancům farmy. Povahou projektu jde o činnosti, které realizuje většina sociálních hospodářství v České republice. Jedná se ale o projekt vypracovaný přímo Armádou spásy v Opavě. Proto jsme se rozhodli zmínit tuto projektovou činnost i zde v kategorii. Kromě toho zmiňujeme tuto aktivitu i v podkapitole *Orientace sociálních farem na zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce* (viz s. 32).

Předposledním aktuálně nastartovaným projektem je dílo Ekozahrady a statku Raková v Plzeňském kraji, které získalo v roce 2020 finanční podporu od Ministerstva zemědělství České republiky. Farma ve svých dokumentech projekt nikterak nespecifikuje, a proto je charakteristika činnosti obecná. Díky projektu vytvořila Raková nová pracovní místa pro pěstování zeleniny a práci v areálu jedincům se zdravotním postižením. Vyprodukovaná zelenina se následně dováží lidem, kteří v konkrétním kalendářním roce podpořili statek určitou finanční částkou a tím si zároveň zajistili pravidelný odběr zeleniny.

Hospodářství Apolenka, z. s., se sídlem v Pardubickém kraji přichází s projektem *Práce jako koníček*. Zde propojuje ergoterapii, animoterapii, začlenění na pracovní trh, poradenství, zácvik, podporu a motivaci. Projekt představuje systematickou práci pro osoby s postižením, které dosáhly dospělosti a mají trvalý pobyt v kraji, kde sídlí organizace. Prakticky jde o propojení tří oblastí nasměrování sociálních farem v českých zemích. Snahou pracovníků organizace je u uchazečů projektu probudit a podpořit pracovní návyky.

Zaměření sociálních farem na osvětové akce a vzdělávací aktivity

Jedno z kritérií sociálního zemědělství je kritérium pro vzdělávání a ostatní činnosti. Podle tohoto měřítka sociální zemědělské usedlosti uskutečňují mnoho vzdělávacích, volnočasových a jiných aktivit, a to celkově ve třinácti podnicích napříč republikou.

To, že sociální zemědělství má být přínosem pro okolní společnost, dokazují osvětové akce nejrůznějšího zaměření. Farma Bemagro v Malontech v rámci vedlejší činnosti pečuje o krajinu v regionu. Napravuje škody, které lidstvo svým činěním, převážně ve druhé polovině minulého století, způsobilo. Vysazuje aleje, větrolamy, vytváří tůňky, biokoridory, chrání mokřady atd. O návrat přírodě, co jí kdysi patřilo, se snaží i Zemědělská usedlost Bludička. Ve svém areálu vytvořila sad. V něm spolu s veřejností sází každoročně staré původní odrůdy jabloní. Vypěstovaná jablka si mohou lidé zakoupit.

Centrum Slezský Norik, z. s., je sociální farmou, která se zaměřuje na chov a šlechtění koňského plemene slezský norik. Právě chov této rasy má v českých zemích tradici. Prostřednictvím přednášek, kurzů, osvětových akcí, přehlídek koní, volnočasových aktivit pro návštěvníky apod., se pracovníci snaží přiblížit veřejnosti slezského norika a zároveň podpořit místní kulturu venkova. Svou energii vkládá Centrum také do enviromentální

výchovy. I zde jsou programy vytvořeny tak, aby se žáci seznámili s plemenem koně a jeho využití v hospodářství.

Právě programy zaměřené na průřezové téma enviromentální výchovy patří mezi nejfrekventovanější činnosti, kterým se statky sociálního typu věnují. Učitelé se svými žáky mají tuto možnost celkem v 8 krajích. Kromě programů z Centra Slezského Norika, z. s., se oblast zájmu týká dalších devíti organizací. Ani jedna z nich nevytváří programy pouze pro mateřské školy. Jde o propojení této cílové skupiny s mladšími žáky základní školy. Pro ně samotné se pak tvoří programy samostatné. Ojedinele se objevují i aktivity pro žáky středních škol a středních odborných učilišť.

Nejbohatší programovou nabídku představuje Apolenka, z. s., sídlící nedaleko Pardubic. Pro školy připravila celkem jedenáct programů pro děti navštěvující mateřské a základní školy. Jednotlivé výukové hodiny se věnují vždy tématu, které je určitým způsobem spjato s hospodářstvím, včetně zvířat, s venkovem či přírodou. Charakteristiku vzdělávacích programů nalezneme v *Příloze č. 1: Seznam sociálních farem v České republice*.

I v nedaleké Líšnici Šťastný domov vytvářejí aktivity pro mateřské a základní školy. Náplně programů pracovníci propojili s chráněnými dílnami, ve kterých dávají pracovní příležitosti jedincům, kteří pro své zdravotní postižení patří mezi ohroženou skupinu na pracovním trhu. Zároveň těmto jedincům poskytují výklad v edukativních činnostech.

Pro stejnou cílovou skupinu ještě nabízí edukační aktivity Farma Wenet Broumov a Koňský dvorec Chmelištná. Dvorec dokonce vytvořil i několikadenní programy s možností přespání.

I Chaloupky – Středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě nabízí školám jednodenní pobyty, při kterých děti mohou nahlédnout do výrobního procesu mléčných výrobků a zpracování vlny. Veškerá prohlídka začíná u domácích zvířat, od kterých člověk získává mléko a vlnu. Cílovou skupinu, pro který jsou programy určeny, středisko ve svých dokumentech ani v nabídce pro školy nespecifikovalo. Z fotografií umístěných na webových stránkách organizace je ale patrné, že jde o žáky navštěvující mateřské a základní školy.

Pro starší žáky navštěvující základní a střední školy, včetně gymnázií a středních odborných učilišť, vytvářejí vzdělávací programy dvě zařízení. Ekologicky zaměřená farma Branná v Olomouckém kraji nabízí prohlídku s výkladem o chovu skotu. Nadace Tábor v Nové vsi nad

Popelkou vytvořila dva programy: Chléb a cesta k jeho vzniku, Trvale udržitelný život na Zemi. Obě vzdělávací nabídky nabízejí návštěvníkům pohled na tradice, ekologii, hospodářství i každodenní život.

Specificky a pouze pro žáky střední školy České zemědělské akademie v Humpolci je v provozu Školní statek Humpolec. Ten slouží jako pracoviště pro praktickou výuku. Kromě stavení, zemědělské strojní techniky a pozemků bychom zde mohli spatřit hospodářská zvířata, o které se žáci v rámci studijních oborů starají. Široké veřejnosti je nepřístupný. Tu naopak uvítají například ve Šťastném domově Líšeň, kde mají pro všechny příchozí připravený program s názvem Babiččin statek. Lidé mohou projít areálem, pohladit si zvířata a nahlédnout, jak se žilo dříve v českém statku. I Farma Wenet otvírá brány svého hospodářství veřejnosti či organizovaným skupinám (dětské domovy, spolky, stacionáře, organizace apod.).

Na farmách je prostor pro organizování různých kurzů, osobnostních seminářů, vzdělávacích setkání, besed na podporu zdravého životního stylu atd. Tyto vzdělávací a seberealizační aktivity nabízejí Nadace Tábor a brněnská organizace Lipka. Ta kromě toho ve spolupráci se střediskem Chaloupky vytvořila v Rozmarýnku zahradu. Místo je prostorem pro odpočinek a relaxaci. Jedná se o pilotní projekt zacílený na zahradní terapii. Návštěvníci zde také naleznou edukativní cedule, všemožné výukové pomůcky, rostlinnou říši, živá zvířata (například drůbež a králíky).

Kromě seminářů a kurzů se většina farem spolupodílí na organizaci kulturních akcí v místě působení. Jedná se tak o formu, jak podpořit kulturu venkova, nabídnout smysluplné trávení volného času, podnítit návštěvníky a lidi z okolí k získání nových dovedností (například skrze rukodělné práce).

Veškeré edukativní programy jsou vytvořeny převážně pro děti předškolního a mladšího školního věku. Zjistili jsme, že dospívajícím lidem se sociální farmy v tomto pohledu zaměření nevěnují. Mladí lidé tak pro ně spadají do kategorie „široká veřejnost“. Výjimku tvoří studenti věnující se sociálnímu podnikání. Pro ně Biostatek Area viva nabízí stáže. Po domluvě hospodářství otvírá dveře i studentům příbuzných oborů. Profil veškerých dílčích programů nalezneme opět v *Příloze č. 1*.

2.3.3 Shrnutí

Předložená analýza, která zmapovala současnou situaci výskytu sociálních farem na území České republiky a jejich zaměření, přinesla zajímavá zjištění. Pohled na geografické umístění sociálních farem nám pomohl odhalit skutečnost, že se tyto instituce vyskytují napříč republikou. Vezmeme-li v potaz rozdělení českých zemí na kraje, pak můžeme říct, že se v každém územním celku nachází alespoň jedna sociální farma. Nejčetněji se vyskytují v Pardubickém kraji (celkem pět zařízení), o jedno hospodářství méně je v jižních Čechách. Na tři zařízení můžeme narazit v Moravskoslezském kraji. Následují kraj Vysočina a kraje Královéhradecký, Olomoucký, Středočeský a Ústecký se dvěma sociálními farmami. Pouze po jednom hospodářství mají kraje Jihomoravský, Karlovarský, Liberecký, Plzeňský, Zlínský a hlavní město Praha. Ty ovšem kromě Brna, Prahy a Zlína inklinují k sousedním krajům, ve kterých existují už dvě usedlosti. Když pomíneme rozdělení republiky na krajské celky, na mapě v těchto oblastech žádné sociální farmy nenajdeme. Jedná se horské pohraniční oblasti: Šumavu, Český les, Krušné hory, Lužické hory, Jizerské hory a z části i Beskydy a Bílé Karpaty. Výraznými faktory ovlivňujícími výskyt zařízení v jednotlivých oblastech jsou historické okolnosti minulého století a jejich důsledky. Mezi ně patří nízká obydlenost těchto lokalit. Dalšími činiteli, kteří mají vliv na absenci sociálních farem na daných územích, jsou nevhodné podmínky pro bydlení: hornatá krajina, národní parky, přírodní rezervace, málo pracovních příležitostí apod.

Dostupnost sociálních farem v České republice není lehká. Výskyt farem je převážně v nižších polohách a ve vnitrobloku státu. Jsou zde příhodné zemědělské podmínky a hustší osídlení obyvatel. Existují však výjimky. Řeč je hlavně o Orlických horách, kde nalezneme hned tři statky.

Specializovanost jednotlivých sociálních farem je různorodá. V kontextu cílových skupin (viz kapitola 1.6, *Cílové skupiny sociálního zemědělství*) můžeme konstatovat, že se sociální farmy na území České republiky věnují všem čtyřem skupinám. Pro svobodu, která se hospodářstvím nabízí, tak není zaručena rovnováha zájmu mezi kategoriemi. Záleží totiž pouze na konkrétní farmě, které cílové skupině se bude věnovat. Pomocí rozboru jsme zjistili: 12 farem se zaměřuje na jednu skupinu, stejný počet na 2 různé kategorie, 3 hospodářství nabízí své činnosti třem skupinám a pouze 1 statek otvírá brány všem čtyřem cílovým skupinám.

Třídě osob znevýhodněných na trhu práce věnují sociální farmy pozornost nejvíce. V současnosti se touto klientelou zabývá na devatenáct usedlostí a organizací. Důvodů tohoto směřování může být mnoho. Jedná se o nejjednodušší způsob, jak propojit začlenění jedinců do pracovního procesu, potažmo společnosti; jak rozšířit ideu sociálního zemědělství a zároveň doplnit nedostatek pracovních míst v zemědělské oblasti. Nejvíce pracovních příležitostí nabízí Pardubický kraj, celkem ve čtyřech z pěti zařízení. Naopak žádné možnosti nemají obyvatelé Jihomoravského a Královéhradeckého kraje. Díky současným dopravním podmínkám mohou žádat o tuto formu pomoci v jakémkoliv statku mimo kraj. Respektive žádná zařízení nespecifikují podmínky ohledně trvalého pobytu. Přednostně nabízí pracovní místa obyvatelům svého kraje pouze Apolenka, z. s.

Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací rozčleňuje osoby znevýhodněné na trhu práce do osmi podskupin. Tyto oblasti představují jednu velkou cílovou skupinu lidí, kterým sociální zemědělství v jednotlivých objektech zprostředkovává práci a skrze ni pomáhá zúčastněným k návratu do zaměstnání, rozvoji pracovních návyků, dovedností, schopností, zkušeností apod. Při pohledu na praxi jsme zjistili, že 50 % statků pracuje s lidmi se zdravotním postižením. Jedná se o farmy napříč Čechami. Na Moravě ani ve Slezsku v současnosti pracovní příležitosti pouze této konkrétní skupině lidí žádné sociální hospodářství nenabízí. Zde zařazují dvě farmy v Moravskoslezském kraji osoby se zdravotním postižením mezi jedince se specifickými potřebami a nabízejí jim zaměstnání. Podobnou situaci můžeme vidět i v dalších třech hospodářstvích na české straně. Skutečnost, že sociální farmy rozlišují jedince se specifickými potřebami od ostatních kategorií osob znevýhodněných na pracovním trhu, byla pro nás zajímavým zjištěním.

Sociální farmy svůj zájem dále zaměřují i na mladé lidi, kteří opustili ústavní výchovu. Avšak tuto pomoc zaštiťují pouze dvě farmy, z toho Květná zahrada jen pro muže. Při pohledu na počet mladých lidí starších osmnácti let žijících v zařízeních ústavní výchovy⁴⁰ a na celkové

40 ZÁKORA, C. a kol. *Řešení situace dětí dlouhodobě umístěných v ústavní výchově: Systémový projekt MPSV, Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí.* [online]. Pravonadestvi.cz, 2018. s. 3. [cit. 22.02.2021]. Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/2018/inovace/vystupy-a-prezentace/prezentace-2/>

množství pracovních míst na sociálních usedlostech, určených konkrétně pro tyto jedince, nepoměrně je zřetelný. Nabízí se nám tak značná příležitost pro další směřování sociálních farem v zemi.

V neposlední řadě další dvě organizace, které sympatizují s myšlenkou sociálního zemědělství, nabízejí zaměstnání lidem bojujícím se závislostmi. Jedná se o RTK Grunt a Terapeutickou komunitu Karlov. Obě instituce kladou striktní podmínky pro přijetí uchazečů mezi zaměstnance. Své pole působnosti mají na jihu republiky (jižní Čechy a jižní Morava). V této oblasti tak máme další potenciál pro práci s jedinci bojujícími se závislostmi.

Výše uvedené třídy osob, kteří jsou znevýhodněni na trhu práce, představují pouze polovinu ze všech kategorií definovaných Komorou sociálních podniků a společensky odpovědných organizací. Opomíjeny jsou tak: osoby bez přístřeší; obecně mladí lidé ve věku 15–26 let; jedinci po výkonu trestu odnětí svobody; oběti domácího násilí, obchodování s lidmi, trestné činnosti; pečující osoby o lidi, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením. I když několik farem má otevřené dveře lidem se *specifickými potřebami*, jedná se pouze o všeobecné vymezení. Tento širokospektrální postoj ze strany zřizovatele je v mnoha případech nereálný. V praxi totiž každá vyjmenovaná skupina potřebuje specifickou péči, podporu a pomoc. Pro hospodářství to znamená požadavek na více kompetentních pracovníků (nebo nároky na odbornost), finančních prostředků, prostoru, času atd.

Naopak v orientaci sociálních farem na sociální služby je otevřenost pro zájemce zajištěna. Ze získaných údajů jsme zjistili, že tato kategorie představuje v praxi pouze terapie. Jenom o nich se ve svých dokumentech jednotlivé sociální farmy zmiňují. Proto budeme na následujících řádcích hovořit pouze o terapeutické činnosti. Tu deklaruje celkem 15 farem, které nalezneme v osmi krajích. Prvenství se ujímá Pardubický kraj se čtyřmi zemědělskými usedlostmi. Následuje kraj Jihočeský chudší pouze o jednu usedlost. Vždy dvě farmy nabízejí terapeutické programy v kraji Moravskoslezském a Středočeském. Zbylá čtyři hospodářství se nacházejí na území Libereckého, Olomouckého, Ústeckého a Zlínského kraje. Zajímavostí je, že pouze tři sociální farmy z tohoto výčtu nalezneme na Moravě. Proto můžeme konstatovat, že terapeutické aktivity spojené se sociálním zemědělstvím na území České republiky se realizují převážně v Čechách.

Podíváme-li se na terapeutické zaměření statků z pohledu věku uchazečů a klientů, dostává se nám zajímavého zjištění. Tam, kde jsou terapeutické programy spojeny s možností pobytu či pracovního poměru, vyžadují téměř všechny organizace minimální věk osmnáct let. Existují ale i výjimky. Například Domov pod hradem Žampach přijímá klienty v rozmezí devatenáct až šedesát čtyři let. Dvůr Čihovice poskytuje terapie jedincům od šestnácti let až do pětadesáti. Pouze mladým mužům ve věku od osmnáctého roku poskytuje služby RTK Grunt. Bez ohledu na pohlaví je to dále Květná zahrada (18–26 let).

Drogově závislí mladí lidé, těhotné ženy a rodiče s nezaopatřenými dětmi mohou využít služeb Terapeutické komunity Karlov. Ta má jednotně stanovenou pouze spodní věkovou hranici, kterou je šestnáctý rok (nevztahuje se na děti, které mají závislé osoby v přímé péči). Ve věku dvaceti pěti let však pro mladého člověka služba končí. Pokud je jedinec rodičem a má dítě ve své péči, horní věkovou hranici komunita neudává.

Ještě širší věkovou škálu klientů pro terapeutické programy stanovuje ve svých dokumentech Domov Na Zámku v Nezamyslicích. Zde pracovníci přijímají uchazeče s mentálním postižením už od tří let věku. Léčba je ale spojena s pobytem. Ambulantně pojaté terapeutické programy nabízejí takřka všem věkovým kategoriím pouze Apolenka, z. s., a Zemědělská usedlost Bludička. Obě hospodářství ve svých dokumentech podmínky věku nijak nespecifikují.

Podpora a zázemí pro sociální zemědělství v českých zemích není úplně jednoduchá. I tak se ale sociálním farmám dostává pomocné ruky skrze finance. Možnými cestami, jak získat peníze pro chod statku a realizaci aktivit, je získání sponzorského daru nebo tvorba projektů v rámci rozmanitých dotačních programů. Ve druhém případě figurují například Evropské strukturální a investiční fondy, které nabízejí sociálním podnikům značné dotace. Z výročních zpráv se nám podařilo zjistit, že v současnosti žádná ze sociálních farem dotace z tohoto subjektu nedostává. Podpory v podobném duchu, ale pod záštitou Ministerstva zemědělství České republiky, se dostává pouze Ekozahradě a statku Raková. Ty díky příspěvku zmíněného ministerstva mohly zprostředkovat pracovní místa lidem, kteří mají potíže uplatnit se na pracovním trhu.

Tvorbou a realizací projektů se nadále zabývají ještě tři další. Všechny svou projektovou činnost dokumentově odlišují od ostatních aktivit: *Veřejné prospěšné práce a aktivizační program azylového domu pro muže v Opavě* na farmě ve Strahovicích, *BIO zpracovna* při organizaci Svobodný statek na soutoku a *Práce jako koníček* (Apolenka, z. s.). Všechny tři projekty se v praxi prolínají se zbývajícími činnostmi, které každá farma realizuje.

S projekty tedy ve své činnosti v současné době počítá pouze pět zařízení, jimiž jsou Apolenka, z. s., Farma Strahovice, Svobodný statek na soutoku, Ekozahrada a statek Raková. Malý zájem o tuto pomocnou ruku má mnoho důvodů. Nejvýznamněji se jeví časová náročnost a obtížné požadavky při tvorbě projektů, nevyhovující či nedostatečné prostory, ale například také nedostatek personálu, který by se projekty zabýval a následně je i realizoval. Z těchto a mnoha dalších důvodů se statky uchylují k jiným formám finanční pomoci a podpory. Jedná se například o sponzorské dary od právnických a fyzických osob. Seznamy dílčích podporovatelů nalezneme ve výročních zprávách nebo na webových stránkách každé sociální farmy.

Čtvrté a zároveň poslední směřování zemědělských usedlostí představuje aktivity se vzdělávacím, volnočasovým a osvětovým charakterem. Těm se věnuje celkem 13 sociálních farem. Cílovou skupinou je tentokrát celá široká veřejnost. Výjimku tvoří edukativní programy, které vytvářejí sociální farmy konkrétně pro předem stanovenou věkovou skupinu. V praxi se nejčastěji setkáváme s kategorií dětí navštěvujících mateřské nebo základní školy. Pro ně vytváří programy na 10 institucí. Náplně tvoří činnosti orientované na hospodářská zvířata, prohlídky hospodářství, dřívější život na statku, zemědělskou a živočišnou produkci atd. Program je vždy uzpůsoben ve všech ohledech na věkovou kategorii návštěvníků. Podrobný seznam nabízených edukativních činností je k dispozici v *Příloze č. 1*. Mnoho z nich pracovníci jednotlivých sociálních farem vytvářejí s ohledem na environmentální výchovu, která je průřezovým tématem Rámcového vzdělávacího plánu. Taktéž vzdělávací kurzy, semináře a soutěže se těší stále větší oblibě široké veřejnosti.

Vedle pestré nabídky programů pro děti řadíme mezi aktivity s edukativním charakterem i specifické hospodářství Školního statku Humpolec, který je součástí střední školy, a to České zemědělské akademie v Humpolci. Areál tedy výlučně slouží pouze žákům jako pracoviště pro praktickou výuku v rámci ekologického zemědělství. Studentům vysokých škol praktickou výuku v podobě stáží nabízí Biostatek – Area viva.

Pro širokou veřejnost otevírá svá vrata sedm sociálních farem. Pověštinou umožňují příchozím prohlédnout si statek, zvířata a strávit příjemný čas ve venkovském prostředí a v přírodě. Návštěvníkům po celý rok plánují a realizují nejrůznější akce, které kopírují veselí venkovského života v minulých letech tak, jak se odehrávalo v průběhu roku. Jako příklad můžeme uvést masopust, připomínku velikonočních a vánočních tradic, pálení čarodějnic, zabijačky, trhy apod. Tyto příklady je možné pojmout jako osvětové akce, u kterých je snaha udržet a neustále připomínat tradice. Mimo to se ještě tři z těchto sedmi institucí v rámci osvětových akcí starají o okolní přírodu. Farma Bemagro pečuje o krajinu tím, že sází stromy a navrácí řeky do původních koryt. Výsadbu původních odrůd jabloní provádí s pomocí dobrovolníků z řad veřejnosti Zemědělská usedlost Bludička. Činnost Centra slezského norika, z. s., z Královéhradeckého kraje nám prozrazuje samotný název. Zaměřuje se na osvětu koňského plemene slezského norika v podobě pořádání kulturních akcí, dílen, volnočasových aktivit a nejrůznějších akcí na podporu koně, který měl v dřívějších dobách v českých zemích hojné zastoupení.

Čtvero zaměření sociálních farem se zdá na první pohled jako maximální využití propojení zemědělské a sociální oblasti. Když se podíváme blíže na jednotlivé farmy, zjišťujeme, že plného užití docílíme jen v případě komplexního nahlížení na sociální farmy v České republice. Příčiny současné úzké profilace mohou být různé: finanční prostředky; hospodářské a zemědělské podmínky; spolupráce s institucemi v okolí (např.: obecní/městský úřad, spolky, vzdělávací instituce); kooperace s ostatními sociálními farmami (např. v rámci kraje); počet zaměstnanců, jejich kompetence a nadšení; podpora orgánu obce a kraje; účast na projektech; venkovní a vnitřní prostory instituce; zapojení široké veřejnosti a další. Existuje celá řada zdrojů (vnitřních i vnějších), které mohou na jednotlivé sociální farmy působit pozitivně i negativně. Záleží na konkrétním sociálním hospodářství a jeho současné situaci.

Velkou příležitostí statků je spolupráce v různých rovinách. Jedna z možností je kooperace s další sociální farmou, která podle výsledků analýzy probíhá pouze v jednom případě: Brněnská organizace Lipka vytvořila za podpory organizace Chaloupky, o. p. s., zahradní terapii. Další potenciál je v součinnosti s místními organizacemi, spolky atd. Spolupráce v praxi ale probíhá také minimálně. Ve většině případů se jedná o spolupráci v rámci poskytnutí finančních prostředků (obecní/městský úřad či krajský úřad). Větší míra kooperace je v klientele. Sedm sociálních farem spolupracuje na svých aktivitách s cizími institucemi

(školami, podniky, dětskými domovy, stacionáři, domovy zajišťujícími sociální služby atd.). Veřejnost, ačkoliv představuje pro sociální zemědělství velký potenciál, stojí opodál. Nejčastěji se nachází v roli konzumenta a příjemce. Spolupráce probíhají pouze ojedinele. Toto promeškávání tak odkrývá část návrhu možností, kterým směrem by se mohlo sociální zemědělství v čele s farmami vydat. Dalším návrhům směřování se budeme věnovat v nadcházející kapitole (viz kapitola 3, *Návrh směru sociálních farem v České republice*).

Současná situace farem inklinujících k sociálnímu zemědělství je na rozkvětu. Postupnými kroky aktivit, které vytváří, se dostávají do podvědomí veřejnosti. I když ta nutně nemusí vnímat akce přímo jako produkt myšlenky sociálního zemědělství a vnímá je jen jako nezávislou kulturní akci. Ale právě toto skryté a nepozorované propojení místní obce, lidí a jedinců vyčleněných ze společnosti prostřednictvím zemědělství má být cílem a naplní myšlenky sociálního zemědělství. A k tomuto cíli sociální farmy směřují.

Z důvodu současné pandemické situace, která se dotkla veškerých sfér společnosti, činnost organizací pojících se s touto myšlenkou stagnuje. Vytvořil se tak prostor pro zastavení a znovunadechnutí. Nežádoucí situaci tak můžeme z hlediska mnohých sociálně zemědělských objektů vnímat jako příležitost. Může být pro ně impulzem, díky němuž mají možnost ohlédnout se za dosavadními činnostmi a za cílem, který si na začátku této cesty pomoci a podpory stanovili. Aktéři sociálních farem si mohou znovu položit otázku záměru a případně pootočit směr cesty.

3 Směřování sociálních farem v České republice

Zkoumání současné situace sociálních farem v České republice nám přineslo mnoho zajímavých údajů. Poznatky jsme se rozhodli zkusit reflektovat v této kapitole, která je zároveň v diplomové práci poslední. Na následujících stránkách chceme zjištěné informace z provedené analýzy transponovat do praxe. Nejprve představíme náměty pro praxi a následně navrhneme několik směrů cesty rozvoje sociálního zemědělství.

3.1 Náměty pro praxi

Z výsledků analýzy vyplynula spousta nápadů, které je možné uplatnit v praxi. Tyto podněty můžeme pro lepší představu kategorizovat do tří skupin: geografické uspořádání, organizační záležitosti a příležitosti.

Geografické uspořádání

Současná situace nám ukazuje, že se sociální farmy sdružují hlavně ve venkovském prostředí. Díky tomu se sociální služby, terapeutické činnosti, pracovní příležitosti, vzdělávací a volnočasové aktivity stávají místním obyvatelům dostupnějšími. I pro kulturní a společenský vesnický život má působnost statku pozitivní vliv. To ale nelze říct o pohraničních oblastech a o okolním prostředí kolem velkých měst. Obě oblasti představují pravý opak ohniska sociálního zemědělství. V městských oblastech můžeme vnímat velkou konkurenci. Kvůli této potenciální hrozbě tak aktéři námi sledovaného fenoménu do těchto míst nepřicházejí. Myšlenka sociálního zemědělství ale v sobě navíc ukrývá složku přírody a vnímá ji jako podstatný prvek při poskytování služeb. A tak vlastně o žádném rivalovi nemůže být řeč. Je samozřejmostí, že má z mnoha důvodů potenciál zřídít statek v blízkosti měst, ne přímo v nich. Záleží ale na plno faktorech. Pohraniční oblast zase může nabídnout klid, prostor pro aktivity či bezmezný kontakt s přírodou.

Sociální zemědělství věnuje svou práci mimo jiné i lidem, kteří bojují se svými závislostmi. Jak jsme z analýzy zjistili, v České republice se příslušné kategorii věnují pouze dvě farmy. Výsledky dvou studií, od Hinea et al.⁴¹ a Elingsa a Hassinka⁴², potvrzují, že právě pobyt na farmě (účast na aktivitách a práci) má pozitivní vliv na psychiku člověka. Obě sídlí v jižních oblastech. Námětem se tady stává rozšířit pole působnosti – zapojit nebo založit další statky. Zároveň je navazujícím podmětem vybudování dalších farem s terapeutickými činnostmi, hlavně na území Moravy a Slezska. Vyhledává-li člověk sociální farmu pro terapeutické účely v současnosti, má možnost vybrat si pouze mezi statky sídlícími v Čechách.

Organizační záležitosti

V průběhu analýzy jsme postupně přicházeli ke zjištění, že farmy ve svých dokumentech (včetně propagačních materiálů) sdělují informace o svých aktivitách na obecnější rovině. Máme na mysli hlavně semináře, kurzy a přednášky. Chybí základní charakteristika témat a pojetí směrů. Zájemci jsou nuceni kontaktovat příslušné zařízení a informovat se o svém zájmu. I tak se jim dostane sdělení o konkrétních a právě připravovaných akcích.

Podobná možnost zlepšení se nabízí i zařízením, která užívají pojmu *osoba se specifickými potřebami*. Termín, který zahrnuje, jak již víme, mnoho kategorií, je pro potenciální zájemce příliš obecný a nemusí si ho správně vyložit. Není reálně možné zajistit služby a program všem podskupinám. Kvůli abstraktnímu pojetí tak může farma přijít o plno uchazečů. Kromě lepší specifičnosti je námětem do praxe zahájení spolupráce s okolními institucemi.

Příležitosti

Právě rozvoj spolupráce je stěžejním tématem příležitostí, které se sociálnímu zemědělství v České republice nabízí. Má mnoho podob. Podrobněji se kooperaci budeme věnovat v nadcházející podkapitole (viz kapitola 3.2, *Návrh směrů sociálních farem*). Toto spolupůsobení ale úzce souvisí se zapojením veřejnosti. V současnosti, až na výjimky, představují lidé z jejich řad pouze pasivní konzumenty (účast na akcích, programech,

⁴¹ Viz Hinea R, Peacock J, Pretty J. Care Farming in the UK: Contexts, Benefits and Links with Therapeutic Communities. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities*. 2008; 29 (3). s. 245–260.

⁴² Viz Elings M, Hassink J. Green Care Farms, A Safe Community Between Illness or Addiction and the Wider Society. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities*. 2008; 29 (3). s. 310–322.

přednáškách apod.). Myšlenka sociálního zemědělství ale počítá s aktivní účastí i této skupiny. Chovanec, Hudcová a Moudrý ve svém společně vytvořeném dokumentu *Sociální zemědělství – představení konceptu* několikrát kladou důraz na aktivizaci této cílové kategorie.⁴³ Společným působením tak může sociální farma získat nové rozměry činnosti a samotného směřování.

Z teorie je zřejmé, že sociální zemědělství zahrnuje mimo jiné i oblast sociální práce. Mezi její aktivity patří poskytování sociálních služeb. Formy těchto služeb člení Pevná a Petrželka na *pobytové, ambulantní a terénní*⁴⁴. Všechny způsoby jsou na sociálních farmách patrné. To se ale nedá říct o druzích sociálních služeb (sociální poradenství, sociální péči a sociální prevenci)⁴⁵. Nejvíce úsilí je věnováno aktivitám, které spadají pod péči a prevenci. Zájem o sociální poradenství ale zůstává opodál. A to i přes skutečnost, že Chovanec, Hudcová a Moudrý hovoří o této službě ve svém dokumentu.⁴⁶ Naskýtá se tak další příležitost pro rozšíření nabízených sociálních činností v praxi. Psycholog Hartl právě poradenství považuje za všestrannou základní pomoc a zároveň jednu z možných cest, jak podporovat člověka.⁴⁷ Sociální poradenství členíme na *základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství*.⁴⁸ Obě skupiny mají svá specifika a obě mohou být zařazeny mezi poskytované služby sociální farmy. Je tak na konkrétním zařízení jaký druh poradenství bude poskytovat.

K možnostem, jak posunout a zlepšit kvalitu sociálních farem, se vztahují již několikrát zmiňované cílové skupiny. V praxi jsme totiž narazili na skutečnost, že o přibližně polovinu z nich statky nejeví zájem. A to i když je pole působnosti v této oblasti velmi široké. Příkladem mohou být mladí lidé (absolventi, jedinci po ukončení ústavní výchovy), osoby bez přístřeší, lidé opouštějící vězení atd. Právě sociální farmy představují velký potenciál pro jejich resocializaci. Nejenom pro ně má pobyt na statku pozitivní vliv na fyzickou

⁴³ CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 9-15.

⁴⁴ PEVNÁ, K., PETRŽELKA, D. Sociální služby v České republice. In: KNOTOVÁ, Dana a kol. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 79.

⁴⁵ Tamtéž. s. 78-79.

⁴⁶ CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. *Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství*. Ministerstvo zemědělství, 2015. s. 15.

⁴⁷ HARTL, P. Poradenství. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. s. 83-85.

⁴⁸ Tamtéž. s. 83-85.

i psychickou stránku člověka, jak uvádí Elings s odkazem na výzkum Cableho, Sackera a Bartleyho.⁴⁹

K realizaci řady aktivit je zapotřebí nemalé finanční částky. Pro Asociaci sociálního zemědělství a jednotlivá ministerstva je tak nutné šířit informace o možnosti účasti na nejrůznějších dotačních programech.

3.2 Návrh směrů sociálních farem

Rozhodli jsme se načrtnout směry, kterými by se měly sociální farmy a organizace sympatizující s myšlenkou sociálního zemědělství ubírat tak, aby se maximálně využily teoretické poznatky, získané informace, potenciál jednotlivých usedlostí, spolupráce s okolními institucemi, a aby se do činností zapojila i široká veřejnost. Vytvořili jsme tři návrhy. Pro lepší přehlednost jsme je rozdělili na samostatné podkapitoly. Každá představuje jeden směr, který zachycuje příležitosti a hrozby námětu. Jednotlivé body jsou řazeny abecedně.

Nejedná se o výčet veškerých možných cest. Jistě jich existuje celá řada. Naším klíčovým podnětem pro vymezení návrhů byla spolupráce, a to *prosociální*. Oproti *asociální*, vede tato, dle psychologa Křivohlavého, k univerzálně lidsky platné *všeobecné kooperativnosti*.⁵⁰ Jen ta má šanci se stát eticky významným a nadějným cílem lidského úsilí.⁵¹ Proto jsme se rozhodli, že se podíváme na možnosti směřování sociálních farem právě skrze tuto spolupráci, která je pro společnost perspektivní.

Hudcová vidí v kooperaci jednu z možných předností sociálního zemědělství.⁵² Spolupráce spojuje lidi napříč obory a přináší tak více pohledů na situaci, nápadů, možností při realizaci, námětů pro činnosti atd. Stejně to je i s jednotlivými institucemi. Spojí-li se, mohou klientovi

⁴⁹ ELINGS, M. a kol. *Effect of care farms: scientific research on the benefits of care farms for clients*. [online]. The Netherlands: Wageningen UR, 2012. 58 s. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://www.wur.nl/en/Research-Results/Research-Institutes/plant-research.htm>

⁵⁰ KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2008. s. 41.

⁵¹ Tamtéž s. 41.

⁵² HUDCOVÁ, E., MALÁ, L. Sociálnímu zemědělství se v ČR daří. *České sociální podnikání*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Podpora sociálního podnikání v ČR, 2021. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3032-socialni-zemedelstvi>

pomoci adekvátněji a třeba i v kratším čase. Kooperace může probíhat mezi sociálními farmami v okolí (například v rámci jednoho kraje), na celostátní úrovni anebo mezi místními institucemi. V tomto případě pak na statku neprobíhá spolupráce s jiným sociálně zemědělským zařízením. Na spolupůsobení se podílí místní spolky, organizace, úřad, farnost, sbor apod.

V neposlední řadě považujeme za důležité podněcovat jednotlivé usedlosti k neustálé a vzájemné spolupráci, a to bez ohledu na směřování sociálního zemědělství v následujících letech.

3.2.1 Směr: autonomie sociální farmy

Tento návrh představuje jeden ze směrů, kterým se mohou sociální farmy vydat. Při pohledu na výsledky analýzy je zřejmé, že se tento směr v praxi již nyní hojně uplatňuje. Usedlosti za pomoci svých vlastních sil vytváří a realizují převážnou většinu aktivit. Jedná se ale o samostatnost v úzkém slova smyslu, tedy o orientaci pouze na jednotlivé programy. Ve skutečnosti máme autonomií sociální farmy na mysli schopnost statku vytvářet a realizovat veškerou činnost bez ohledu na okolí⁵³ (zemědělské práce, obstarávání zvířat, tvorba a realizace vzdělávacích aktivit, kurzů, osvětových akcí, poskytování sociálních služeb, terapií, vedení účetnictví apod.). K tomu je zapotřebí plno úsilí, finančních prostředků, dostatek personálu, zemědělských strojů a mnoho dalších pomůcek a náčiní pro konkrétní aktivity. Z tohoto hlediska je tedy tento směr pro provozovatele značně náročný. Má ale i své výhody. Jednou z nich je nezávislost. Vedení sociální farmy může samo za sebe rozhodovat o chodu zařízení, cílové skupině, směřování a dalších věcech bez ohledu na jiné instituce. Otázkou pak zůstává financování hospodářství. To totiž i přes veškerou snahu může pro farmu znamenat určitý problém. Příležitostí a zároveň hrozeb pro stanovenou cílovou skupinu je celá řada. Vše se odvíjí od konkrétního zaměření. V závěru podkapitoly proto uvádíme jen základní poznatky.

⁵³ Srov. *Sociologická encyklopedie*: Sociologický ústav AV ČR. [online]. 2017. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autonomie>.

Před farmou, která chce směřovat touto cestou, stojí plno těžkých úkolů. Jedním z nich je stanovení cílové skupiny. Při jejím definování by měli mít pracovníci na mysli, že každý člověk stojí v určité fázi svého vývoje před určitými dilematy, které mají protichůdné tendence. Na ně upozorňoval ve svých dílech psycholog Erikson.⁵⁴ Také nesmí opomenout na všechny bezprostřední potřeby člověka a specifické podmínky hospodářství (např. prostory či personální zajištění). Cílovou skupinu mohou stanovit zcela konkrétně, nebo v širším rozmezí. Z pohledu autonomie je jen na zařízení, jakou cílovou skupinu si vybere. Důležité je si ji exaktně pojmenovat a přizpůsobit jí veškerý následující chod farmy, včetně jejího prostředí. Aby se mohl statek kompletně věnovat konkrétní cílové skupině, bylo by zapotřebí vyšší množství pracovníků s širokou odborností. Z pohledu potenciálních klientů je neodvratné zvýšení kapacity ubytovacích prostor. Z praxe je viditelné, že prostorů pro bydlení není mnoho. V mnoha případech mají pro klienty pouze pár míst. Taktéž dopravní dostupnost představuje v řadě farem problém.

I přes svoje případné směřování k samostatnosti by měla sociální farma nadále patřit pod Asociaci sociálního zemědělství, z. s., odkud může čerpat nové vědomosti, náměty pro práci, podporu atd.

Výhody a příležitosti směru

- *Individuální přístup* – souvisí s programy a službami, které statek nabízí. Pro prostory, personální zajištění, finance a jiné vlivy se zařízení věnuje malému množství klientů. Vytvořil se zde tak větší prostor pro osobní přístup ke každému člověku.
- *Kompetence pracovníků* – pracovníci se v zařízení přímo profilují podle konkrétních činností, které mají na starosti, anebo podle potřeb klientů. Jeden pracovník se tak může stát specialistou ve více oblastech sociálního zemědělství a přidružených oborech (psychologie, pedagogika, právo, zdravotnictví, specializace v zemědělské oblasti apod.).
- *Nezávislost* – ve smyslu volného pole působnosti. Práce bez ohledu na ostatní farmy a jejich zaměření může být pro farmu ulehčující okolnost.
- *Možnost spolupráce s místními institucemi* – absolutní samostatnost sociální farmy je v našem prostředí nereálná. Pro zkvalitnění aktivit a služeb je možnost vytvořit

⁵⁴ Viz ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. London: Penguin Books, 1965

spolupráci s okolními institucemi, jako jsou například: městský či obecní úřad, organizace zajišťující sociální služby, školní a vzdělávací instituce, místní spolky, farnosti, sbory. Vzájemná kooperace může sociální farmě zkvalitnit a rozšířit nabídku činností a zároveň i zlepšit okolní prostředí, soužití a vztahy.

- *Úroveň programů a služeb* – zajišťování veškerých činností se děje bez ohledu na ostatní sociální hospodářství. Pracovníci na základě poptávky a svých zkušeností profilují, propracovávají aktivity a vytvářejí nové.

Nevýhody a hrozby směru

- *Malý počet klientů* – je odrazem individuálního přístupu a zázemí, které má statek k dispozici. Pro navýšení míst by bylo zapotřebí dostatečné množství prostorů, finančních prostředků, zaměstnanců atd. Z pohledu kvalitativní stránky věci se ale nemusí jednat o nevýhodu.
- *Nároky na pracovníky* – zřizovatel zařízení pro pokrytí všech služeb a programů bude nucen klást stále větší požadavky na své zaměstnance. Může se jednat o odbornou profilaci, širší oblast pracovní náplně apod. Kromě nároků sem můžeme zařadit i vyšší počet pracovníků.
- *Prostory* – získat zcela vyhovující zázemí je často obtížné. Zemědělská usedlost je často velkým objektem, který ale počítá malé prostory pro realizaci edukativních, terapeutických a dalších činností. V mnoha případech existují další potenciální prostory, které ale vyžadují rekonstrukci. Ta potom představuje velkou finanční zátěž pro celé hospodářství. Mezi prostory řadíme i ornou půdu a veškeré pozemky.
- *Finance* – není snad žádné zařízení v sociální oblasti, které by mělo na veškeré aktivity dostatek peněžních prostředků. Provoz farmy je ve všech směrech závislý na příjmech. Kromě zemědělských produktů to jsou například příspěvky od účastníků nejrůznějších programů, které statek organizuje, od sponzorů a účast na projektech.
- *Vlastní zkušenosti* – čerpání z vlastních zkušeností je zcela jistě příležitostí a výhodou. Pokud ale farma není v kontaktu s jinými sociálními usedlostmi, nevyměňuje si zážitky, nespolupracuje s nimi atd., mohou být pouze vlastní zkušenosti i nevýhodou a hrozbou. Zkušenosti druhých lidí a sociálních farem mohou naopak statek a celé sociální zemědělství u nás posouvat dál.

3.2.2 Směr: spolupráce sociálních farem v rámci kraje

Další možností zaměření sociální farmy je krok ze směru samostatnosti do oblasti spolupráce s okolními statky v rámci jednoho kraje. Vzorem tohoto návrhu je podobný systém sociálního zemědělství, který funguje v Itálii. Tam je tato oblast na zodpovědnosti právě krajů – regionů.⁵⁵ Tento návrh se jeví výhodný hlavně ze dvou důvodů: dopravní dostupnosti, kdy převážná většina krajů má vytvořenou vlastní dopravní síť pokrývající dané území; a spádovosti pod jeden krajský úřad. Všechny statky s myšlenkou sociálního zemědělství se mohou vydat na cestu spolupráce, jejíž podoby mohou být různé. První možností je součinnost všech farem, které se budou pouze podporovat a spolupracovat jen na konkrétních aktivitách. Přínosnější je ale představa systému, ve kterém by se každý statek věnoval jedné kategorii z cílové skupiny sociálního zemědělství. Dohromady by se tak vytvořila ucelená síť na krajské úrovni. Ta by pak byla schopná poskytnout pomoc a podporu patrně každému žadateli (jedincům znevýhodněným na trhu práce, klientům sociálních služeb, terapií a projektů a lidem z široké veřejnosti, v popředí se žáky mateřských a základních škol).

Třetí možná cesta spolupráce se nabízí na nižší úrovni – například spolupráce dvou až tří farem v okolí. Cílová skupina se v tomto pohledu vybírá již s ohledem na okolní farmy. Jejich zaměření by mohlo být stejné, anebo by se mohly vzájemně doplňovat a nabídnout tak činnosti pro více kategorií cílové skupiny. Tato verze spolupráce by mohla přinést kraji více míst pro práci s danou skupinou lidí. S největší pravděpodobností by ale nemohla nabídnout aktivity pro všechny oblasti žadatelů.

Pro jakýkoliv směr kooperace na krajské úrovni je zapotřebí centrální řízení, které vyžaduje mnoho dovedností, znalostí a zkušeností nejen v oblasti sociálního zemědělství. O vedení by se mohla postarat asociace, pověřená konkrétní sociální farma či jiný kompetentní orgán.

⁵⁵ CHOVANEC, T. a kol. *Sociální zemědělství: v evropských zemích*. [online]. Ministerstvo zemědělství, 2016. s. 32 [cit. 26.03.2021]. Dostupné z: <http://www.soczem.webobce.cz/www/soczem/fs/sz-v-evropskych-zemich.pdf>

Výhody a příležitosti směru

- *Dosažitelnost* – v kraji se dostane péče většině nebo dokonce všem cílovým skupinám sociálního zemědělství. Zájemci tak budou mít službu nedaleko domova, v krajině, která je jim blízká. S dosažitelností souvisí varianta dojíždění do areálu za nejrůznějšími činnostmi a také možnost zůstat bydlet v domácím prostředí, které má na klienty pozitivní vliv. Zároveň by ale farma měla nabízet dlouhodobé ubytování pro jedince, kteří mají špatné dopravní spojení anebo z nejrůznějších důvodů nemohou či nechťejí setrvat ve svém rodinném prostředí. Tato příležitost je pozitivem pro školy, školská zařízení a nejrůznější organizace, které chtějí využít edukativních programů nebo nahlédnout do konkrétní sociální farmy.
- *Kooperace* – spolupráce se sociálními statky napříč krajem napomáhá s rozvojem sociálního zemědělství, zkvalitňovat nabídky a čerpat ze zkušeností dalších institucí. Nadále je třeba pro vývoj zachovat spolupráci s místními institucemi.
- *Nižší nároky na personál* – v kontextu jejich odborné specializace. Pokud se farma bude věnovat homogenní cílové skupině, mají zaměstnanci možnost se zabývat hlavně konkrétní oblasti sociálního zemědělství a prohlubovat potřebné odborné kompetence.
- *Rozsáhlé pojetí cílových skupin* – spolupráce okolních farem může dopomoci v rámci jednoho územního celku k zajištění programů, aktivit, pracovních příležitostí, terapií a sociálních služeb pro širokou populaci.
- *Ucelená pomoc* – lidem, kteří spadají mezi klienty sociálního zemědělství. Skrze spolupráci více institucí může sociální zemědělství krajanům nabídnout hodnotnější a prospěšnější služby.

Nevýhody a hrozby směru

- *Dostupnost* – ve smyslu dojezdové vzdálenosti. Může nastat situace, kdy zájemce o konkrétní pomoc musí dojíždět napříč krajem. Řešením může být vybudování ubytovací části pro dlouhodobý pobyt. Další možností se jeví zřízení chráněného nebo sociálního bydlení pro klienty.
- *Potlačení vlastní vize* – souvisí s kompromisem. Jednotlivá zařízení musí v rámci spolupráce nacházet shody, domlouvat se, ustupovat ze svých představ atd.

- *Soustředěnost na úroveň kraje* – může napomoci k opomíjení kooperace s místními spolky, úřadem, farností, podniky, službami apod. Hrozí tak, že se pracovníci s klienty pro koncentraci na spolupráci s dalšími statky přestanou zapojovat do života místní obce. Sociální farma bude žít vedle obce či městské části. Nedojde tak k zapojení jedinců do společnosti. Ti ale socializaci potřebují.
- *Úzká profilace statku* – ta může zapříčinit nevyužití všech jeho potenciálů.
- *Přednost kolektivu před jedincem* – potlačení individuálního přístupu. Důvodů může být mnoho: nedostatek času, personálu, možností, schopností, snaha o usnadnění a zjednodušení činností atd.

3.2.3 Směr: spolupráce sociálních farem na celostátní úrovni

Kooperace statků na celostátní úrovni představuje třetí směr možného vývoje sociálního zemědělství v České republice. Je podobný předchozímu plánu, ale jeho úroveň spolupráce je na celostátní rovině. Touto celostátní koordinací by se dalo vzniknout ucelenému přehledu o sociálním zemědělství u nás, včetně jeho výchozích pozic. Lépe by se mohl odhadovat a řídit vývoj. K dispozici by měli aktéři i celá společnost přehled o sociálních farmách, veškerých činnostech, informacích o klientech. Komplexní rozhled by se tak mohl stát nosným v mnoha oblastech. Například můžeme hovořit o: vědeckém zkoumání, řešení potenciálně vzniklých problémů či nedostatků, zvýšení kvality služeb a činností, navázání a udržení spolupráce s okolními státy. Řízení by se stalo záležitostí Asociace sociálního zemědělství.

Takto ucelený koordinovaný systém by měl možnost klientům nabídnout stejnou úroveň a kvalitu podpory a pomoci napříč republikou. V případě jakýchkoliv nedostatků by mělo ústřední vedení kompetence zasáhnout. Zapojení jednotlivých cílových skupin by se mohlo podle možností a zájmu rozšířit. Kromě osob znevýhodněných na trhu práce, klientů sociálních služeb, terapií a projektů a lidí z široké veřejnosti, kterým sociální zemědělství volnočasové a vzdělávací programy nabízí, by farmy mohly být místem přijetí jedinců nacházejících se v náročných životních situacích.

Potenciál má tento směr velký. Ovšem vyniká také svojí náročností na realizaci. Velká váha zodpovědnosti se z jednotlivých farem dostává na bedra asociace. S odpovědností odchází i suverenita statku. Ta není ale zdaleka pro tento směr jedinou nevýhodou či hrozbou.

Výhody a příležitosti směru

- *Finance* – příležitost obdržení finanční podpory od velkých společností a sponzorů.
- *Jednotné směřování* – kooperace a koordinace farem v České republice může přinést mnoho výhod. Jednou z nich je shodný kurz v utváření sociálního zemědělství. Usnadní a ušetří tak práci jednotlivým farmám v plánování a organizaci. Zároveň jim poskytne více času na samotnou realizaci jednotlivých činností a programů.
- *Koordinace a přehled* – zastřešujícímu spolku Asociace sociálního zemědělství se skrze tento směr vývoje naskytne kompletní přehled o jednotlivých farmách, včetně jejich činností. Bude moci veškeré aktivity snadněji a efektivněji koordinovat. Mezi jejími kompetencemi může být i rozmístění klientů do statků, kde mají místo nebo kde se pro ně najde vhodné pracovní místo. Samotný statek tak bude mít zároveň zjevnou podporu, pomocnou ruku i náležitou možnost zpětné vazby.
- *Kvalita pomoci, služeb a aktivit* – společná a ucelená organizace sociálního zemědělství může také přispět ke zkvalitnění veškerých činností, které farmy nabízejí. Asociace může při chodu zařízení a farem ovlivnit kvalitu a směr jednotlivých aktivit na základě zpětné vazby.
- *Mezinárodní spolupráce* – díky tomuto pojetí sociálního zemědělství může být snadnější navázání vztahů s okolními státy, vzájemná výměna zkušeností, vytvoření společných projektů, organizování osvětových, edukativních či odborných akcí a konferencí apod. Příkladem nám může být již nyní rozjetá spolupráce na projektu v rámci Erasmus+, o které se zmiňuje Hudcová na portále *Českého sociálního podnikání*.⁵⁶ Do činností je možné pak zapojit kromě farem i samotné klienty a návštěvníky (například školy a školské zařízení).

Nevýhody a hrozby směru

- *Dostupnost* – dojezdová vzdálenost může v tomto směru být hrozbou. Nemusí být totiž zajištěny konkrétní služby a činnosti v rámci kraje, ale naopak v místě, které poskytuje nejlepší podmínky.

⁵⁶ HUDCOVÁ, E., MALÁ, L. Sociálnímu zemědělství se v ČR daří. *České sociální podnikání*. [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Podpora sociálního podnikání v ČR, 2021. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3032-socialni-zemedelstvi>

- *Jednotvárnost směřování* – spolupráce a koordinace na národní úrovni může způsobit jednostranný pohled na vývoj sociálního zemědělství v českých zemích. Hrozí tak opomíjení dalších možností vývoje, cesty a oproštění se od jedinečnosti a osobitosti.
- *Ohrožení jedinečnosti, authenticity* – souvisí s jednotvárností směřování. Podíl na vytváření určitého společného systému může zároveň zastínit autentičnost samotné farmy, jednotlivých pracovníků, vytvořených programů a jedinečnost člověka, který přichází na statek.
- *Úpadek odpovědnosti farem* – centrální řízení a koordinace může mít za následek pokles odpovědnosti jednotlivých zřizovatelů a pracovníků farem. Ti se tak mohou soustředit pouze na realizaci zadání a veškerou svou aktivitu vložit do něj.
- *Vytížení Asociace sociálního zemědělství* – odpovědnost při vytváření strategií, koordinace spolupráce, směřování a další aktivity asociace. To všechno může sdružení dovést k jeho vyčerpání. Důsledky se pak mohou promítat do výskytu dalších hrozeb, které jsme zde vypsali.

Závěr

Předložená diplomová práce se zabývala sociálním zemědělstvím na území České republiky a přinesla jeho souhrnnou charakteristiku. I když se jedná o přirozenou pomoc a podporu člověku, při které se využívá přírody jako nástroje a místa pro dosažení žádoucích cílů, stále o ní ve společnosti chybí povědomí. I tak se ale jednotliví aktéři snaží myšlenku sociálního zemědělství propagovat. Činí tak skrze svá pracoviště – sociální farmy. Těch je po celém území aktivních 28. Přístup alespoň k jedné mají občané ze všech krajů. Nejčetněji se vyskytují v Pardubickém a Jihočeském kraji. Naopak v pohraničních oblastech a při velkých městech je jejich působení minimální. Objevíme tu pouze jeden statek tohoto typu.

Jedním z kritérií pro zařazení mezi sociální farmy je vstup pod Asociaci sociálního zemědělství. Ta sdružuje všechny zmíněné statky. Zapsaný spolek své členy sice spojuje, ale už zde není zřetelná žádná organizovaná správa. Veškerá náplň programů a činností je tak na konkrétní farmě. To má za následek chaos a dezorientovanost lidí z řad veřejnosti, a dokonce i samotných zájemců o jednotlivé služby a aktivity. Cílem této práce bylo vytvořit přehled o dnešním stavu sociálních farem na území České republiky. Kromě geografického hlediska jsme zkoumali i jejich zaměřenost v kontextu teorie sociálního zemědělství. Ke zjišťování jsme využili analýzu dokumentů z řad jednotlivých sociálních farem a pro podrobnější informace jsme se spojili prostřednictvím e-mailové a telefonické komunikace se samotnými pracovníky. Ze získaných výsledků bylo patrné, že se každá z farem svými činnostmi věnuje alespoň jedné ze čtyř cílových skupin (osoby znevýhodněné na trhu práce, klienti sociálních služeb, účastníci dotačních programů, široká veřejnost). Pouze jedna sociální farma (Apolenka, z. s.) vytváří programy pro všechny výše jmenované kategorie. Nejvíce pomoci a podpory nabízí na 20 farem, které se věnují osobám znevýhodněným na pracovním trhu, konkrétněji se jedná o osoby se zdravotním postižením. Uživatelům sociálních služeb zprostředkovává oporu celkem 15 usedlostí. Jedná se ale pouze o formy terapie (animoterapie a ergoterapie). Dohromady 20 farmám napříč republikou se daří oslovovat i širokou veřejnost. Vytváří pro ně plno edukativních a volnočasových programů, prohlídek, akcí, seminářů, besed. Ty mají environmentální či osvětový charakter. Lidé jsou ale ve většině případů pouze pasivními příjemci. Netečný postoj můžeme vidět i u samotných statků, a to v oblastech vytváření a realizace projektů. Pouze čtyři hospodářství jsou v současné době zapojeny do nějakého dotačního projektu.

Situace sociálních farem v českých zemích je dobrá a nachází se na vzestupu. Stojí ještě ale před dlouhou cestou, aby ve svých činnostech dokázaly naplnit teoretické cíle sociálního zemědělství. Rozhodnutí, jakým směrem se vydat, však není v dnešní době jednoduché. Pokusili jsme se vytvořit náměty pro praxi a vytvořit tři cesty, kterými by se sociální farmy na území České republiky mohly ubírat. Jednotlivé náměty vyšly z přesvědčení, že v oblasti sociálního zemědělství hraje významnou a nepostradatelnou roli spolupráce .

V sociálním zemědělství nachází své pole působnosti mnoho oborů. Můžeme například jmenovat: sociální práci, zemědělství, pedagogiku, psychologii, zdravotnictví atd. Velkým potenciálem pro tuto oblast je také obor sociální pedagogika. Podobně jako sociální zemědělství i ona usiluje o rozvoj zdravého životního stylu veškeré populace a jde jí především o kvalitní život jedince. Příležitostí ke vzájemné součinnosti je mnoho. Věříme tak, že realizace těchto možností se začne stávat čím dál víc běžnou praxí. Neboť sociální pedagogika je oborem, který má velký potenciál k rozvoji a podpoře sociálního zemědělství.

Anotace

Jméno a příjmení:	Mgr. Bc. Barbora Matulová
Fakulta:	Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra:	Katedra křesťanské výchovy
Vedoucí práce:	doc. PhDr. & Mgr. Petra Potměšilová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Sociální farmy v České republice
Název v angličtině:	Social farms in the Czech Republic
Anotace:	Sociální zemědělství je v českém prostředí na vzestupu. Pod záštitou zapsaného spolku Asociace sociálního zemědělství realizují sociální farmy aktivity, které se zaměřují na 4 cílové skupiny. Diplomová práce popisuje současný stav sociálního zemědělství v České republice a předkládá charakteristiku sociálních farem. Na základě dokumentů byla vytvořena analýza, která sleduje současnou situaci sociálních farem. V poslední části práce se transformovaly získané informace do praxe a navrhly se tři směry vývoje sociálních farem.
Klíčová slova:	sociální zemědělství, sociální farma, ergoterapie, animoterapie, zaměstnávání, environmentální výchova, osoby znevýhodněné na trhu práce
Annotation:	Social Agriculture is on the rise in the Czech environment. Social Farms carry out activities that focus on four target groups under the auspices of a registered association of the Association of Social Agriculture. The thesis describes the actual state of Social Agriculture in the Czech Republic and presents its characteristics of Social Farms. An analysis was created based on the documents to monitor the current situation of Social Farms. In the last part of the thesis, the obtained information was transformed into practice, and three directions of development of Social Farms were proposed.
Keywords:	social agriculture, social farm, occupational therapy, animotherapy, employment, environmental education, people with disadvantage of labour market
Počet znaků:	161 984
Jazyk práce:	Český jazyk

Zdroje

Bibliografie:

CRESWELL, J. W. *Qualitative inquiry and reseach design: Chossing among five traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1998. 409 s. ISBN: 0-7619-0143-4.

Elings M, Hassink J. Green Care Farms, A Safe Community Between Illness or Addiction and the Wider Society. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities*. 2008; 29 (3). s. 310–322.

ERIKSON, Erik H. *Childhood and society*. London: Penguin Books, 1965. 431 s. ISBN (Brož.).

HARTL, P. Poradenství. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN: 978-80-262-0213-4.

HASSINK, J. Combining Agricultural Production and Care for Persons with Disabilities: a New a new role of agriculture and farm animals. In: *Farming and rural systems research and extension*. Local identities and globalisation, Fifth IFSA European Symposium, Florence, Italy, 8-11 April 2002. Florence: Arsia, 2003. ISBN: 9788882950439

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. 408 s. ISBN: 978-80-262-0219-6.

Hine R, Peacock J, Pretty J. Care Farming in the UK: Contexts, Benefits and Links with Therapeutic Communities. *Therapeutic Communities, International Journal of Therapeutic Communities*. 2008; 29 (3). s. 245–260./

HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ, J., VESELÁ, T., CHOVANEC, T. *Sociální zemědělství a podnikání v českých regionech*. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2019. 26 s. ISBN: 978-80-7434-488-6.

CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E., MOUDRÝ J. Sociální zemědělství: Dokument zpracovaný v rámci Pracovní komise sociálního zemědělství při Ministerstvu zemědělství. Ministerstvo zemědělství, 2015. 18 s. ISBN: 978-80-7434-213-4.

KRIVOŠÍKOVÁ, M. *Úvod do ergoterapie*. Praha: Grada, 2011. 368 s. ISBN: 978-80-247-2699-1.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2008. 189 s. ISBN: 978-80-7367-407-6.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN: 978-80-247-1284-0.

LOUČKA, R. Farmingterapie. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Zooterapie ve světle objektivních poznatků*. České Budějovice: Dona, 2007. 335 s. ISBN 978-80-7322-109-6.

MATULOVÁ, B., POTMĚŠILOVÁ, P. *Sociální zemědělství: analýza sociálních farem v České republice*. Paidagogos, 2021, č. 1 (v recenzním řízení).

MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice: 2. přepracované vydání*. Praha: Grada, 2014. 512 s. ISBN: 9788024741727.

PEVNÁ, K., PETRŽELKA, D. Sociální služby v České republice. In KNOTOVÁ, Dana a kol. *Úvod do sociální pedagogiky: studijní texty pro studenty oboru sociální pedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 75-92. ISBN: 978-80-210-7077-6.

SEMPIK, J., HINE, R., WLCOX, D. (eds.). *Green Care: A conceptual Framework, A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care, COST Action 866, Green Care in Agriculture*. Loughborough. Univerzity, 2010. 120 s. ISBN: 978-1-907382-23-9.

Internetové zdroje:

Apolenka: hiporehabilitace [online]. eBRÁNA s.r.o., 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.apolenka.org/>

Bemagro: Bio statek [online]. 2015. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.bemagro.cz/index.html>

Biostatek [online]. NET servis s.r.o., © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.biostatek.cz/>

Biostatek. *AREA viva*: sdružení pro ekologii a zemědělství [online]. NETservis s.r.o. © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.areaviva.cz/PARTNERI/biostatek.html>

Centrum Slezský Norik [online]. Centrum Slezský Norik, 2011. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.centrum-slezsky-norik.cz/>

CERNIŇÁKOVÁ, Eva. Služby veřejných knihoven uživatelům se speciálními potřebami. *Knihovna* [online]. 2011, roč. 22, č. 1, s. 24–33 [cit. 28.01.2021]. Dostupný z WWW: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna111/11124cernic.htm>. ISSN 1801-3252.

ČESKO. § 115 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 29.10.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p115>

ČESKO. § 2e odst. 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 28.10.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252#p2e-2>

ČESKO. § 2e odst. 2 zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 28.10.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-252#p2e-2>

ČESKO. § 3 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 29.10.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108#p3>

ČESKO. § 67 odst. 1 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2020 [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435#p67-1>

DOHNALOVÁ, M. a kol. Zpráva o stavu sociálního podnikání v ČR 2018 [online]. Praha: Tessea, z. s., 2018. [cit. 13.01.2021] 80 s. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/ke-stazeni/studie-a-publikace/2983-zprava-o-stavu-socialniho-podnikani-v-cr-2018>

Domov „Na Zámku“, o. p. *Nezamyslice* [online]. Domovy online, © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.nazamku.eu/>

Domov pod hradem Žampach [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.uspza.cz/>

Domov pod hradem Žampach: Zpráva o činnosti a plnění úkolů za rok 2019. [online]. Žampach: Domov pod hradem Žampach, 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.uspza.cz/vyrocní-zpravy-organizace-a-rozvoje-cile>

Dvůr Čihovice: vítejte u nás na farmě [online]. Honza, 2015. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: http://www.dvurcihovice.cz/cs_CZ/

Ekologická zemědělská farma Branná. *Facebook* [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/farmabranna/>

Ekozahrada Raková [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.ekozahradarakova.cz/>

ELINGS, M. a kol. *Effect of care farms: scientific research on the benefits of care farms for clients.* [online]. The Netherlands: Wageningen UR, 2012. 58 s. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://www.wur.nl/en/Research-Results/Research-Institutes/plant-research.htm>

Envira [online]. Webdesign MH, 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: www.setrnepactive.cz

Envira, o.p.s.: Výroční zpráva 2019. [online]. Praha: Envira, o.p.s., 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://setrnepactive.cz/vyrocní-zprava-envira-p-2019/>

European structural and investment funds. *European Commission.* [online]. Directorate-General for Communication. [cit. 11.02.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/funding-opportunities/funding-programmes/overview-funding-programmes/european-structural-and-investment-funds_en

Farma Bovine [online]. Farma Bovine – Jeseníky pro zábavu i ubytování, © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.farmabovine.cz/>

Farma Branná. *Skutečně zdravá škola* [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.skutecnezdravaskola.cz/mapa-vzdelavacich-farem/farma-branna>

Farma Strahovice. *Armáda spásy: srdce Bohu, ruce lidem* [online]. Armáda spásy V České republice, © 2016. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/pobocky/opava/farma-strahovice/>

Farma Wenet [online]. Michal Bíreš, © 2019. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://wenet.cz/>

G-centrum Tábor: Výroční zpráva za rok 2019. [online]. Tábor: G-centrum Tábor, 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.gcentrum.cz/index.php/vyrocní-zpravy>

HINE, R., PEACOCK, J., PRETTY, J. *Care farming in the UK: Evidence and Opportunities.* [online]. University of Essex, 2008. 119 s. [cit. 26.03.2021]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/studijni-materialy>

HUDCOVÁ, E., MALÁ, L. Sociálnímu zemědělství se v ČR daří. *České sociální podnikání.* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Podpora sociálního podnikání v ČR, 2021. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://ceske-socialni-podnikani.cz/socialni-podnikani/clanky/3032-socialni-zemedelstvi>

Chaloupky Zašovice – Mléčná farma. *Chaloupky* [online]. Chaloupky, 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: www.chaloupky.cz/farma-zasovice/

Chaloupky, o.p.s.: Chaloupky 2019: Učíme řeči přírody. [online]. Brtnice: Chaloupky, o.p.s., 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.chaloupky.cz/vyrocní-zpravy/>

CHOVANEC, T. a kol. *Sociální zemědělství: v evropských zemích*. [online]. Ministerstvo zemědělství, 2016. 64 s. [cit. 26.03.2021]. Dostupné z: <http://www.soczem.webobce.cz/www/soczem/fs/sz-v-evropskych-zemich.pdf>

CHOVANEC, T. HUDCOVÁ, E. MOUDRÝ J. Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí. [online]. [cit. 19. 10. 2020]. Dostupné: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/wp-content/uploads/2017/10/asz-soczem-v-cr-final358415541.pdf>

JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů*. [online]. Praha: Grada, 2012. [cit. 10. 11. 2020]. 1235 s. Dostupné z: <https://www.bookport.cz>

Košský dvorec Chmelištná. *O koních, o lidech, o přírodě* [online]. WordPress, 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.chmelistna.cz/>

KSP: Komora sociálních podniků a společensky odpovědných organizací [online]. MJ Servis, 2014. [cit. 26.01.2021]. Dostupné z: <https://www.komora-socialnich-podniku.cz/socialni-podnikani/osoby-znevychodneme-na-trhu-prace/>

Květná zahrada: pomáháme růst [online]. Jiří Kašpar, BA (Hons), 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.kvetnazahrada.cz/>

Lipka: Výroční zpráva 2019. [online]. Brno: Lipka – školské zařízení pro environmentální vzdělávání Brno, 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.lipka.cz/lipka?idc=301>

Magdaléna o. p. s. [online]. Magdaléna o.p.s.- Prevence a léčba drogových závislostí, © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.magdalena-ops.eu/cz/>

MOUDRÝ, J., CHOVANEC, T., HUDCOVÁ, E. (eds.) Možnosti využití konceptu sociálního zemědělství v politikách sociálního začleňování ve venkovském prostředí. [online]. [cit. 4. 11. 2020]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/wp-content/uploads/2017/10/asz-soczem-v-cr-final358415541.pdf>

Nadace Tábor [online]. Nadace Tábor, © 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.nadacetabor.cz/socialneterapeutickecentrum/index.html>

Ovčí farma v Ledcích u Slaného. *Etincelle* [online]. Etincelle, o. s. 2011. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://etincelle.cz/index.php/farma>

Pojem a definice zemědělství. In: *Naše řeč*. [online]. 2011. [cit. 10. 11. 2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3192>

Pracoviště Rozmarýnek. *Lipka: školské zařízení pro environmentální vzdělávání* [online]. © Lipka, 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.lipka.cz/rozmarynek>

Pracovní komise sociální zemědělství. *Sociální zemědělství* [online]. [cit. 06.01.2021]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/>

Prevalco, z. s. – Prevence a léčba závislostí: Prevence, léčba závislosti na alkoholu, (nejen) [online]. PREVALCO, z.s. – Prevence a léčba závislostí, © 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://prevalco.cz/>

Prevence a léčba závislosti na alkoholu: Pomoc v závislosti, pro nemocné, rodinu, přátele [online]. 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://alkohol-alkoholismus.cz/>

Resocializační a terapeutická komunita Grunt, Březnice u Zlína [online]. Grunt, občanské sdružení, 2008. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.rtkgrunt.cz/>

Sananim: Výroční zpráva 2019. [online]. Praha: Sananim, z.ú., 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <http://www.sananim.cz/ke-stazeni/vyrocní-zpravy.html>

Sdružení Splav, z. s.: Stanovy Sdružení Splav, z. s. [online]. Skruhrob nad Bělou: Sdružení Splav, z. s., 2015. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.sdruzenisplav.cz/dokumenty-1>

Sdružení Splav, z. s.: Výroční zpráva za rok 2019. [online]. Skruhrob nad Bělou: Sdružení Splav, z. s., 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.sdruzenisplav.cz/dokumenty-1>

Seznam sociálních farem. *Sociální zemědělství* [online]. [cit. 26.10.2020]. Dostupné z: <http://www.socialni-zemedelstvi.cz/>

Sociální farma Lozice. *Udělejte SÝÝÝR vlastnoručně* [online]. Wixsite, 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://cajdo1.wixsite.com/syyyr>

Sociální farmy v České republice. *Google maps.* [online]. 2021. [cit. 25.03.2021]. <https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=10IRsTvWuzi8E5pqWfWBIJKC6RISdNbk7&ll=49.61922044483444%2C15.417959025787745&z=8>

Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR. [online]. 2017. [cit. 25.03.2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Autonomie>

Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru NAT/539. Sociální zemědělství – ekologická péče a politiky v sociální a zdravotní oblasti [online]. Brusel 12. 12. 2012. [01.03.2021]. Dostupný z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A52012IE1236>

Svobodný statek na soutoku, o.p.s. [online]. SVOBODNÝ-STATEK.CZ, © 2012. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.svobodny-statek.cz/bio-dynamicke-zemedelstvi>

Školní statek, Humpolec, Dusilov 384 [online]. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.zlatapodkova.cz/skolnistatek/>

Šťastný domov Líšnice, z. ú. [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.stastny-domov.cz/>

Šťastný domov Líšnice, z.ú.: Výroční zpráva 2019. [online]. Líšnice: Šťastný domov Líšnice, z.ú., 2020. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: <https://www.stastny-domov.cz/vyrocnni-zpravy/>

Terapeutická komunita Karlov (TKK). *Sananim.* 2020. [online]. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: www.sananim.cz/o-nas-1/terapeuticka-komunita-karlov-tkk.html

ZÁKORA, C. a kol. *Řešení situace dětí dlouhodobě umístěných v ústavní výchově: Systémový projekt MPSV, Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí.* [online]. Pravnadestvi.cz, 2018. 23 s. [cit. 22.02.2021]. Dostupné z: <http://www.pravnadestvi.cz/2018/inovace/vystupy-a-prezentace/prezentace-2/>

Zemědělská usedlost Bludicka [online]. 2021. [cit. 08.03.2021]. Dostupné z: www.bludicka.wbs.cz

Přílohy

Příloha č. 1: *Seznam sociálních farem v České republice*

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny ²⁷	sídlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu	cílová skupina	poznámky
1.	Malonty, Bemagro	D	Malonty	Jihočeský kraj, Český Krumlov	Jaroslava Křihová (vedoucí) jaroslava.krihova@bemagro.cz	https://www.bemagro.cz/	Farma, ekologické hospodářství, které se snaží o harmonii mezi přírodou a zemědělstvím Skládá se z několika buněk Rostlinka, chov zvířat, Malá rostlinka, Mlékárna, Krajina, zázemí apod. Prodej produktů farmy; osvětové akce pro zlepšení okolní krajiny.	osvětové akce – péče o krajinu	Péče o krajinu představuje vedlejší činnost farmy – často jde o nápravu škod, které byly udělány ve druhé polovině minulého století – např. meze. Budování biokoridorů, alejí, větrolamů, tůnek, ochrana mokřadů, obhospodařování zemědělských pozemků – způsob hnojení až systém sečení luk a pastvin.	realizace farma Bemagro pro společnost	
2.	Pomoc Týn nad Vltavou, z. s. – Dvůr Čihovice	A; B	Týn nad Vltavou	Jihočeský kraj, České Budějovice	spejchar@cihovice.cz	http://www.dvurcihovice.cz/cs_CZ/	Pomáhat klientům Domova sv. Anežky s integrací do běžného života zejména v zemědělském provozu dvora (green care).	Sociálně terapeutická dílna:	Dílna zahrnuje činnosti při úklidu a údržbě venkovních prostor, zamestnání zpevněných ploch, zahradnické práce, hrabání listů, sekání a úklid trávy, pleť záhonů a pěstování květin, bylin, zeleniny a ovoce.	lidé od 16 do 65 let, kteří mají sníženou soběstačnost v důsledku zdravotního postižení	viz https://www.anezka-tyn.cz/socialni-sluzby/socialne-terapeuticke-dilny/
								Sociálně terapeutická dílna:	Dílna nabízí péči o hospodářská a domácí zvířata.		
3.	Terapeutická komunita Karlov (Sananim)	A; B	Smetanova Lhota	Jihočeský kraj, Písek	karlov@sananim.cz	www.sananim.cz/onas1/terapeuticka-komunitakarlov-tkk.html	Posláním terapeutické komunity je uzdravování lidí ze závislosti (zejména prostřednictvím osobního růstu), přijímání osobní odpovědnosti a cestou změny životního stylu.	pracovní terapie	pracovní terapie představuje základní prostředek léčby; zaměřeni se na zabezpečení vlastního chodu domu (vaření, hospodaření, zvířata, zahrada, úklid, opravy domu a zařízení, údržba) + pracovní činnost mimo komunitu; cílem je získat pracovní návyky a dovednosti.	skupina mladistvých a mladých dospělých (tj. 16–25 let); problémoví uživatelé a závislí na nealkoholových drogách, i v kombinaci s alkoholem a gamblingem	
								pracovní terapie	Pracovní terapie jako základní prostředek léčby; zaměřeni se na zabezpečení vlastního chodu domu (vaření, hospodaření, zvířata, zahrada, úklid, opravy domu a zařízení, údržba) + pracovní činnost mimo komunitu; cílem je získat pracovní návyky a dovednosti.	těhotné ženy závislé na drogách (věk nehraje roli); drogově závislé matky nebo otcové s dětmi (závislá je matka, otec, ne dítě; věk rodiče nehraje roli; mohou mít v léčbě 1 až 2 děti); matky nebo otcové se soudně nařízenou léčbou; matky nebo otcové, jimž bylo dítě na základě předběžného opatření či soudního rozhodnutí odebráno z péče	Komunita dále pracuje s rodiči, partnery a příbuznými klientů.
4.	Terapeutická zeleninová zahrada, Prevalco, o. s.	B	České Budějovice	Jihočeský kraj, České Budějovice	Petr Walla https://www.facebook.com/petr.walla	http://prevalco.cz/ http://alkohol-alkoholismus.cz/	Terapeutická zeleninová zahrada představuje areál pro prevenci a léčbu osob bojujících se závislostmi na alkoholu.	Terapeutická motivační zahrada	<i>nespecifikováno</i>		
5.	Lipka	D	Brno – Jundrov	Jihomoravský kraj, Brno	rozmarynek@lipka.cz	www.lipka.cz/rozmarynek	Rozmarynek je druhým nejstarším pracovištěm brněnské Lipky. V roce 2014 proběhla rekonstrukce a rozšíření budovy do podoby Ekodomu v rámci mezinárodního projektu MONA – Moving Nature. Program se odehrává i v přírodní – permakulturní zahradě Rozmarynku.	Zahradní terapie	Zahrada na Rozmarynku se zaměřuje na vzdělávání a zdravý životní styl, šetrné stavitelství a parakulturu. Informační cedule, výukové pomůcky, rostlinná říše, živá zvířata (drůbež, králík, ...), bezbariérový přístup.	široká veřejnost	pilotní projekt, Lipka spolupracuje i s organizací Chaloupky, o.p.s.

⁵⁷ Členění skupin podle podkapitoly 1.6, *Cílové skupiny sociálního zemědělství* (s. 19)

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sídlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
6.	Biostatek – Area viva	A; D	Valeč	Karlovarský kraj, Karlovy Vary	farmář Vojtěch Veselý vojtech@biostatek.cz.	http://www.areaviva.cz/ http://www.biostatek.cz/	Farma Biostatek na Doupově spolupracuje se sdružením AREA viva v rámci ekovychovných programů s využitím principů zážitkové pedagogiky. Farma funguje jako zázemí či kulisa i pro ostatní programy sociálního zemědělství, od terapeutických přes vzdělávací po volnočasové aktivity.	zaměstnávání osob znevýhodněných na trhu práce sociálně podnikatelská praxe; stáže	Zaměstnávání osob zahrnuje samotná pracovní místa a práci na statku. <i>nepodařilo se sehnat více informací</i>	osoby znevýhodněné na trhu práce (včetně cizinců)	
7.	Centrum Slezský Norik, z. s.	D	Pěčín	Královéhradecký kraj, Rychnov nad Kněžnou	slezskynorik@email.cz	https://www.centrum-slezsky-norik.cz/	Spolek se zaměřuje na podporu chovu, šlechtění chladnokrevných koní, jejich výuku v tahu, přípravu koní pro sociální zemědělství a pro hiporehabilitaci. Podporuje obecné vzdělávání a výchovu specialistů lesního potahu + propaguje chladnokrevného koně jako ekologický prostředek soustřeďování dřeva a alternativu ekologického zemědělství; spolupráce s chovatelskými organizacemi, pořádání seminářů, přednášek, kurzů, setkání, osvětových akcí, přehlídek; zachování tradice profese a místní kultury, aktivity pro volný čas, apod.	enviromentální výchova osvětové akce	<i>nespecifikováno</i> Osvětové akce zahrnují pořádání akcí pro zachování tradice profese a místní kultury venkova, organizování kulturních akcí a příležitostných dílen, aktivit pro volný čas.	veřejnost	informace pouze z webu organizace a jejich stanov; nespecifikováno
8.	Farma Wenet Broumov	D	Broumov	Královéhradecký kraj, Náchod	wenet@seznam.cz	https://wenet.cz/	Návštěvník má možnost setkat se s různými druhy zvířatek na naší farmě chovaných, některá z nich má možnost si i osobně pohladit a zažít tak neobyčejné chvíle a odpočinout si v příjemném prostředí.	program pro MŠ a ZŠ programy pro organizace a veřejnost	Programy nabízí školní výlety a exkurze na farmě – prohlídka areálu, ukázky zvířat, kontakt se zvířaty, krmení, naučné a interaktivní cedule. Zázemí je připraveno v pergole.	žáci MŠ a ZŠ klienti dětských domovů, stacionářů, spolků, jiných organizací, široká veřejnost	
9.	Nadace Tábor	A; B; D	Nová Ves nad Popelkou	Liberecký kraj, Semily	posta@nadacetabor.cz	www.nadacetabor.cz/socialneteapeuticekeentrum/index.html	Sociálně terapeutické centrum Tábor nabízí prostor pro společenství různých skupin. Snaha zprostředkovat spojení a pracovní příležitosti lidem z obce, okolí, lidem s postižením; krátkodobé terapeutické pobyty pro lidi s postižením, kurzy a ekologicky vzdělávací a zážitkové programy pro ZŠ a SŠ; součástí areálu je zahrada se zvířaty, která vytváří živé místo pro odpočinek návštěvníkům i místním obyvatelům.	život a práce na jednom místě pracovní příležitosti pro lidi z obce a okolí program: "Chléb a cesta k jeho vzniku" program: "trvale udržitelný život na Zemi" Biologicko-dynamické zemědělství – orba Biologicko-dynamické zemědělství – kozičky	Pracovní příležitost a setkávání s lidmi s postižením a s lidmi z okolí, obce; práce v areálu – v dílně Hause Glasera a v domě centra. Ekologicky vzdělávací a zážitkový program pro základní a střední školy.	lidé s postižením; obyvatelé Nové Vsi nad Popelkou a z okolí žáci ZŠ a SŠ	projekt se neustále vyvíjí žádné informace o produktech, prodeji, cílové skupině atd. - pouze informace na webových stránkách

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
								kurzy a semináře (včetně pobytů)	Osobnostní kurzy a semináře přibližující význam biologicko-dynamického zemědělství. Prevence syndromu vyhoření, psychologického vyčerpání. Koncepce kurzů – aby si člověk dokázal z těžkých stavů pomoci sám, vlastní uměleckou aktivitou a porozuměním; získá nový pohled na situaci, postavení se problémům aktivně. Náplň kurzů – např. práce s barvou, hlinou, dřevem, mědí, zpěv, pozorování přírody, práce v zemědělství atd.	široká veřejnost	jednotlivé kurzy nejsou k dispozici
10.	Armáda spásy v Opavě – Farma Strahovice	A; B; C	Strahovice	Moravskoslezský kraj, Opava	farma_strahovice@armadaspasy.cz	www.armadaspasy.cz/pobocky/opava/farma-strahovice/	Hlavním přínosem farmy je práce s lidmi, kteří díky vysoké nezaměstnanosti přišli o zaměstnání, a v kombinaci s dalšími sociálně společenskými problémy (ztráta zaměstnání, rozpad rodiny, zadluženost) je to dovedlo téměř na okraj společnosti. Nabízí pracovní příležitost na 12 měsíců. Práce: zajištění hospodářských zvířat, pěstitelská činnost, úklid veřejných prostor, likvidace náletových dřevin, čištění lesa, sběr jablek.	<p>projekt: Veřejně prospěšné práce a aktivizační program azylového domu pro muže v Opavě</p> <p>výroba mléčných výrobků</p> <p>výroba palet</p> <p>čištění a vysekávání porostů</p> <p>řezání a čištění náletových dřevin a stromů</p> <p>čištění lesa</p> <p>drobné zámečnické práce</p> <p>úklid veřejného prostoru</p> <p>práce s traktorem</p> <p>prodej dřeva</p> <p>Sociální rehabilitace</p>	<p>Aktivitu, kde si uživatel může uvědomit svou hodnotu na základě splnění naplánovaných aktivit. Pracovník poskytuje uživateli podporu a zpětnou vazbu.</p> <p>Jedná se o poskytované služby; výtěžek z výroby slouží k financování pracovního úvazku pro zaměstnance a pokrytí některých nákladů spojených s pěstitelskou či hospodářskou činností na farmě.</p> <p>Uživatelé získávají pracovní zkušenosti s prací v oblastech: péče o hospodářská zvířata, drobné údržbářské práce, práce na poli (pěstitelské činnosti).</p>	<p>lidé starší 18 let dlouhodobě nezaměstnaní a se zájmem o placené zaměstnání</p> <p>lidé starší 18 let nezaměstnaní a chtějí se připravit na zaměstnání na běžný pracovní trh a potřebují získat teoretické nebo praktické dovednosti a znalosti</p>	
11.	Farma Bovine	A	Heřmanovice	Moravskoslezský kraj, Bruntál	farmabovine@seznam.cz	https://www.farmabovine.cz/	Hospodaříme v systému ekologického zemědělství na trvalých travních porostech.	zaměstnávání osob s postižením	V současnosti farma zaměstnává pouze jednu osobu s postižením.	osoba znevýhodněná na trhu práce (18+)	

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
12.	Zemědělská uсадlost Bludicka	A, B; D	Nový Jičín – Bludovice	Moravskoslezský kraj, Nový Jičín	bludicka.bludovice@seznam.cz	www.bludicka.wbs.cz	Prostředí rodinné farmy s přirozeným charakterem nabízí sociálně vyloučeným a osobám se specifickými potřebami spoustu impulzů a podnětů, a to v rámci pracovní terapie, animoterapie nebo hiporehabilitace. Dále statek uskutečňuje aktivizační činnosti pro seniory či programy pro rodiny s dítětem s postižením.	Hiporehabilitace	Terapie za pomoci koní – kontakt s koněm napomáhá odbourat psychické napětí, prožít chvíle výjimečnosti; také napomáhá zmírnit fyzické obtíže a přirozenou formou rozvíjet jemnou a hrubou motoriku.	osoby sociálně vyloučené a osoby se specifickými potřebami; osoby se zdravotním postižením	
								Pracovní terapie	Napomáhá cílové skupině navodit pocit užitečnosti, začlenění do běžné společnosti; práce se zvířaty, práce v areálu; činnost v Sadu původních odrůd.		
								Animoterapie	Napomáhá cílové skupině prostřednictvím kontaktu se zvířaty v jejich integraci do společnosti. Pracovníci pracují s emočními podněty, uvolňují klientům psychické napětí a procvičují s nimi jemnou a hrubou motoriku.		
								Sad původních odrůd	Sad původních odrůd představuje výsadbu, obstarávání, a nakonec i prodej produktů.	široká veřejnost	
13.	Ekologická zemědělská farma Branná	D	Branná	Olomoucký kraj, Šumperk	Miroslav Skřivánek, farmavs@seznam.cz	https://www.facebook.com/farmabranna/ ; http://www.skutecnezdrava.skola.cz/mapa-vzdelavacich-farem/farma-branna	Na farmě je hlavním zaměřením živočišná výroba; farma se podílí i na rostlinné výrobě. Ekologicky zaměřené hospodářství.	Vzdělávací program: Prohlídka s výkladem Chov skotu	chov skotu, mladý skot, dojnice, dojňna, odchov telat, výroba siláží, senáží, sena, způsoby krmení, ošetrování skotu, prohlídka farmy Branná	žáci ZŠ a SŠ	Ekologicky zaměřená farma na živočišnou i rostlinnou výrobu, v rámci farmy možnost vzdělávacího programu. Více informací přes portál skutecnezdravaskola.cz
14.	Domov „Na Zámku“, o. p. Nezamyslice	A, B	Nezamyslice	Olomoucký kraj, Prostějov	ekonom@nazamku.eu	https://www.nazamku.eu/	Posláním Domova „Na Zámku“, p. o., Nezamyslice je prostřednictvím celoroční pobytové služby poskytovat nezbytnou podporu osobám s mentálním postižením na cestě k běžnému způsobu života. Důraz je kladen na zachování a rozvoj soběstačnosti uživatele s ohledem na individuální potřeby a možnosti každého jednotlivce. Farming terapie a zahradní terapie. Domov Na Zámku je určen pro osoby s mentálním postižením, a to od 3 let (pro ty, kteří vyžadují individuálně určenou podporu a pomoc jiné osoby).	pracovní terapie – Farmingoterapie	V areálu se nachází velká zahrada, která slouží pro pěstování plodin pro vlastní potřebu, dále jako místo odpočinku pro klienty; pod vedením terapeutů – starání o záhony se zeleninou, pěstování brambor, sekání trávy, sušení sena, sbírání spadlého ovoce, provádění úprav terénu, úklid a údržba okrasných ploch. Podpora soběstačnosti, na cestě k běžnému způsobu života; ohled na individuální potřeby a možnosti každého klienta.	klienti Domova „Na Zámku“ – osoby s mentálním postižením	

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
15.	Apolenka, z. s.	A; B; C; D	Spojil	Pardubický kraj, Pardubice	Jolana Štěpánková (ředitelka) jolana.stepankova@apolenka.org	http://www.apolenka.org/	Nedaleko Pardubic se nachází statek Apolenka. Starají se zde o koně, které využívají pro hiporehabilitaci. Mezi další činnosti patří práce s lidmi se zdravotním postižením. Těm se snaží najít místo na pracovním trhu.	Sociální rehabilitace	Podpora pracovního uplatnění (v tomto zařízení nebo v jiném; získat nebo udržet si práci) pro osoby se zdravotním postižením. Hlavním cílem podpory služby sociální rehabilitace je na jedné straně osoba se zdravotním postižením plně připravená k nástupu do zaměstnání a udržení se v něm a na druhé straně informovaný zaměstnavatel připravený tuto osobu přijmout a věnovat jí podporu v potřebných oblastech.	osoby se zdravotním postižením ve věku 18–64 let	přednost lidé z Pardubického kraje
								projekt: Práce jako koníček	Projekt představuje ergoterapii + animoterapii, začlenění na trh práce, poradenství, zácvik, systematickou práci, podporu, motivaci.	osoby se zdravotním postižením od 18. roku v Pardubickém kraji	
								Hiporehabilitace	Hiporehabilitace zahrnuje sociálně-aktivizační služby, podporu v nepříznivé životní situaci, navazování kontaktů, sociálně terapeutické činnosti individuální i skupinové (animoterapie – hiporehabilitace – hipoterapie) a sociální poradenství.	senioři a osoby se zdravotním postižením (nezáleží na věku)	přednostně pro lidi z Pardubic a blízkého okolí
								Environmentální výchova	Environmentální program pro MŠ v areálu farmy – zaměřeni na domácí zvířata (ukázka, přednáška, projížďka na ponících).	žáci MŠ	
								Environmentální výchova: program Za zvířátky do pohádky	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program o hospodářských zvířatech, která vystupují v pohádkách (výklad, ukázky).	žáci 1.–3. třídy ZŠ	
								Environmentální výchova: program Kdo žije na farmě?	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program o zvířatech na statku (výklad, krmení, prohlídka, výroba upomínkového předmětu).	žáci 1.–3. třídy ZŠ	
								Environmentální výchova: program O jarních zvířatech	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program o zvířatech, která se na statku narodila (výklad, ukázka, kontakt se zvířaty).	žáci 1.–3. třídy ZŠ	program je realizován pouze v měsících březen–červen
								Environmentální výchova: program O beránkovi a ovečkách	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na ovci domácí (výklad, ukázka, produkty, výroba upomínkového předmětu – ovečky z ovčího rouna).	žáci 1.–5. třídy ZŠ	
								Environmentální výchova: program Odkud máme mléko	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na zvířata, která jsou v hospodářství chována pro mléko (výklad, ukázka zvířat, ukázka dojení, ukázka zpracování a ochutnávka); téma welfare hospodářských zvířat, biopotraviny, téma ekologického zemědělství.	žáci 1.–5. třídy ZŠ	

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
								Environmentální i výchova: program O stromech v lese asadu	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program je zaměřený na stromy a jejich funkci, na les a zvířata žijící v něm, využití stromů; tvorba upomínkového předmětu ze dřeva.	žáci 3.–5. třídy ZŠ	
								Environmentální i výchova: program Vidím, slyším, čichám, hmatám	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na lidské smysly (zrak, sluch, čich, hmat), seznámení se statkem, zvířaty, rozpoznávání druhů krmení a bylinek.	žáci 1.–5. třídy ZŠ	program je realizován pouze v měsících září–říjen; duben–červen
								Environmentální i výchova: program Táboříme v přírodě	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na kempování v přírodě – rozdělení ohně a jeho udržení, příprava bylinného čaje, stavění stanu, orientace na mapě, základy první pomoci při nejčastějších úrazech v přírodě, předpovídání počasí.	žáci 3.–7. třídy ZŠ	program je realizován pouze v měsících září–říjen; duben–červen; probíhá za každého počasí
								Environmentální i výchova: program Ze života koní	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na koně – historie, rozlišování plemen, potřeby koní, rozpoznání spokojeného či agresivního koně, správné starání se o koně (zkouška čištění koně), osedlání, naučení, průběh podkování koně.	žáci 6.–9. třídy ZŠ	
								Environmentální i výchova: program Domestikace aneb kde se vzala hospodářská zvířata	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program zaměřený na téma domestikace – význam v životě člověka i zvířat, její specifikace, průběh, účel, seznámení se se základními pravidly chovu hospodářských zvířat a slechtitelství; základní informace o welfare hospodářských zvířat + jeho účel; účel ekologického zemědělství.	žáci 7.–9. třídy ZŠ	
								Environmentální i výchova: program Práce na farmě	Environmentální program pro ZŠ v areálu farmy – program je zaměřený na zážitek pracovního procesu v běžném pracovním dni na statku (fyzická práce, čištění boxů pro koně, příprava krmení, úklid areálu); informace o bezpečnosti práce; informace o zaměstnancích, brigádnících, dobrovolnících.	žáci 7.–9. třídy ZŠ	v rámci programu jsou žákům zapůjčeny ochranné pracovní pomůcky a příslušné nářadí
16.	Domov pod hradem Žampach	A; B	Žampach	Pardubický kraj, Ústí nad Orlicí	uspza@uspza.cz	https://www.uspza.cz/	Sociálně terapeutické dílny: pravidelná a dlouhodobá podpora v získání, udržení a rozvoji pracovních návyků a sociálních dovedností osoby se zdravotním postižením jako předpokladů pro zvýšení šance na její uplatnění se na trhu práce a zvýšení soběstačnosti v běžném životě.	Pomocné hospodářství - zahrada Sociálně terapeutická dílna: zahradnické práce v ovocné a zeleninové zahradě.	osoby starší 19 let (do 64 let) s mentálním postižením, případně s mentálním postižením v kombinaci s postižením tělesným nebo smyslovým + má předpoklady pro vykonávání pracovní činnosti	aktivity jsou realizovány i v rámci programů: chráněného bydlení, domu pro osoby se zdravotním postižením, podpory samostatného bydlení, specializovaných služeb pro děti a mladé dospělé, odlehčovacích služeb	
	Pomocné hospodářství - chov domácích zvířat Sociálně terapeutická dílna: základní ošetrovatelská péče o domácí zvířata (krmení, čištění, úklid).										
Areál Domova pod hradem Žampach - parky Sociálně terapeutická dílna: pomocné práce při údržbě Arboreta Žampach a parkové zeleně; údržba vnitřních komunikací a venkovních prostor areálu Domova.											

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky	
17.	Elementy, z. s.	A; B	Lozice	Pardubický kraj, Chrudim	syyyr@syyyr.cz	https://cajdo1.wixsite.com/syyyr	Sociální farma Lozice propojuje zemědělské činnosti se vzdělávacími, environmentálními a kulturními aktivitami a nabízí možnost pracovního uplatnění lidem se specifickými potřebami. Naším cílem je vytvářet podmínky ke spojování člověka 21. století s krajinou a k rozvoji potenciálu jednotlivých lidských bytostí i venkovského prostoru jako celku.	„zemědělství“	Program zahrnuje ergoterapii, animoterapii, chov zvířat, pěstování zeleniny a bylin, péči o ovocné stromy.	osoby se specifickými potřebami pro trh práce	přímo sociální farma; nabízí pracovní uplatnění lidem se specifickými potřebami; tréninková pracovní místa	
								sociální inkluze	Program sociální inkluze zahrnuje ergoterapii a aktivity pro začleňování na trh práce.	osoby se specifickými potřebami pro trh práce		
18.	Květná zahrada Květná	A; B	Květná	Pardubický kraj, Svitavy	kvetnazahrada@seznam.cz	https://www.kvetnazahrada.cz/	Věnuje se také sociálnímu podnikání, které je zaměřeno zejména na zaměstnávání sociálně rizikových a ohrožených mladých lidí.	Dům na půl cesty	Dům na půl cesty zahrnuje sociálně terapeutické činnosti (sociální stabilizace, integrace na trh práce, možnost doplnění vzdělání, získání schopností a dovedností dle specifických potřeb), pomoc a podporu při vyřizování běžných záležitostí, které uživatel nevládá + komunikace pro uplatnění práv a zájmů; animoterapii; ergoterapii.	18–26 let po ústavní výchově; vyjma osoby se zdravotním a mentálním postižením		
19.	Šťastný domov Lišnice, z. ú.	A; D	Lišnice	Pardubický kraj, Ústí nad Orlicí	Iva Kaplanová, ředitelka ivakaplanova@seznam.cz	https://www.stastnydomov.cz/	Posláním organizace je socializace osob s postižením.	chráněná dílna: zemědělství	Práce na dvou statcích (Lišnice – pozice: ošetřovatel zvířat, zahradník, údržbář; Obora v Kameničné – pozice: včelař).	osoby se zdravotním či mentálním postižením	novinka od roku 2019	
								chráněná dílna: služby v zemědělství a doplňková činnost	Náplň práce obsahuje údržbu zeleně, sečení trávy, stříhání plotů a stromů.			
								chráněná dílna: krámek	Chráněná dílna na pracovní pozici: prodavač.			
								chráněná dílna: šicí dílna	Chráněná dílna na pracovní pozici: švadlena, dekorátér.			
								chráněná dílna: pěstování levandule	Chráněná dílna na pracovní pozici: práce na poli.			
								chráněná dílna: mýdlárna	Chráněná dílna na pracovní pozici: mýdlářka.			
								program: Babiččin statek	Sezónní výletní místo provozované chráněnými dílnami. Prohlídky obstarávají zaměstnanci s postižením (úklid, údržba, výsadba květin a bylin, pečování o areál).			široká veřejnost; zájemi zajišťují zaměstnanci/klienti s postižením
								program: Vzdělávací a zážitkový program pro děti z MŠ a ZŠ	Nabízený program pomáhají zajistit chráněné dílny (zaměstnanci s lehkým postižením).			objednané skupiny z MŠ a ZŠ; zájemi zajišťují zaměstnanci/klienti s postižením
20.	Ekozahradka a statek Raková	A; C	Raková	Plzeňský kraj, Rokycany	kpz@moznostisujou.cz	https://www.ekozahradarakov.cz/	Tvoříme zahradu, která je oázou pro člověka i přírodu. Poctivě a s láskou pěstujeme zeleninu. Dáváme práci lidem se zdravotním znevýhodněním.	Projekt představuje zprostředkování pracovních míst na statku Raková a v ekozahradě Raková; pěstování zeleniny, práce v areálu – v roce 2020 podpořeno projektem Ministerstva zemědělství České republiky.	osoby se zdravotním znevýhodněním	k dispozici žádné bližší informace		

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
21.	Envira, o. p. s.	A	Praha 15, Hostivař	Praha	Michal Jirsa, ředitel jirsa@toulcuvdvr.cz	www.setnepoactive.cz	Posláním je vytvářet a dlouhodobě udržovat pracovní místa pro osoby se zdravotním postižením (v areálu Toulcův dvůr), a tím je integrovat na trh práce; integrační sociální podnik.	Chráněné pracovní místo: kuchař	Pracovníkům se nastavuje výše pracovního úvazku, rozložení pracovní doby a pracovní podmínky podle individuálních potřeb tak, aby práce neměla negativní vliv na zdravotní kondici. Průběhem pracovního procesu se snaží společnost zajistit rozvoj pracovního potenciálu jejich pracovníků. Činnosti jsou v souladu s principy sociálního podniku, které naplňují způsobem: sociálního, ekonomického, environmentálního a místního prospěchu. Zajišťování obědů a občerstvení pro pracovníky Toulcovy dvora, MŠ a firem v okolí; catering velkých akcí na Toulcově dvoře i mimo něj.	lidé se zdravotním postižením	
								Chráněné pracovní místo: pomocný kuchař			
								chráněné pracovní místo: pomocný kuchař			
								Chráněné pracovní místo: barman			
								Chráněné pracovní místo: barman			
								Chráněné pracovní místo: pracovník rukodělné dílny	Pracovníkům se nastavuje výše pracovního úvazku, rozložení pracovní doby a pracovní podmínky podle individuálních potřeb tak, aby práce neměla negativní vliv na zdravotní kondici. Průběhem pracovního procesu se snaží společnost zajistit rozvoj pracovního potenciálu jejich pracovníků. Činnosti jsou v souladu s principy sociálního podniku, které naplňují způsobem: sociálního, ekonomického, environmentálního a místního prospěchu. Výroba hmků, konvíček, misek, táčů, aromalamp, pitek, misek pro zvířata, mýdlenek, máslenek atd.; prodej.		
								Chráněné pracovní místo: zahradník	Pracovníkům se nastavuje výše pracovního úvazku, rozložení pracovní doby a pracovní podmínky podle individuálních potřeb tak, aby práce neměla negativní vliv na zdravotní kondici. Průběhem pracovního procesu se snaží společnost zajistit rozvoj pracovního potenciálu jejich pracovníků. Činnosti jsou v souladu s principy sociálního podniku, které naplňují způsobem: sociálního, ekonomického, environmentálního a místního prospěchu. Pěstování zeleniny, bylin, okrasných i pokojových rostlin. Tvorba dekorací. Prodej.		
chráněné pracovní místo: pomocný zahradník											

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
								<p>Chráněné pracovní místo: pomocný pracovník v areálu SEV</p>	<p>Pracovníkům se nastavuje výše pracovního úvazku, rozložení pracovní doby a pracovní podmínky podle individuálních potřeb tak, aby práce neměla negativní vliv na zdravotní kondici. Průběhem pracovního procesu se snaží společnost zajistit rozvoj pracovního potenciálu jejích pracovníků. Činnosti jsou v souladu s principy sociálního podniku, které naplňují způsobem: sociálního, ekonomického, environmentálního a místního prospěchu. Celoroční odborná péče o přírodní areál Touleova dvora (ukázkové záhony, okrasná zeleň, péče o ekovýchovné prvky, naučné stezky a ostatní zařízení sloužící pro návštěvníky). Péče o přírodní lokality v okolí. Ve spolupráci se správcovskou firmou Solid, a. s., se zaměstnanci podílí na údržbě a opravách památkově chráněných budov, přilehlých prostorů, zajištění požární ochrany a bezpečnosti práce celého objektu. Vše se odehrává za pomoci dobrovolníků. Dřevovýroba – drobné předměty (např. ptačí domečky, hmyzí domky, kompostéry atd.).</p>	<p>lidé se zdravotním postižením</p>	
22.	Etincelle, o. s. – Farma Ledce Šternberk	A; B	Ledce	Středočeský kraj, Kladno	farma.ledce@seznam.cz	http://etincelle.cz/index.php/farma	<p>Farma Ledce je ovčí statek v areálu Domova Bellevue v Ledcích. Hlavním důvodem bylo zjištění, že někteří z klientů tamního Domova by měli velký zájem o práci v zemědělství. Farma poskytuje práci klientům Etincelle a ostatním klientům domova umožňuje kontakt se zvířaty.</p>	<p>pracovní místa</p>	<p>Farma nabízí pracovní místa klientům domova, kteří projeví zájem o práci v zemědělství. Chov zvířat, práce v areálu. Prodej produktů z farmy.</p>	<p>klienti domova Etincelle - osoby se zdravotním postižením, hlavně s mentálním postižením</p>	
								<p>Animoterapie</p>	<p>Kontakt se zvířaty pro klienty domova Etincelle.</p>		
23.	Magdaléna, o. p. s.	B	Mníšek pod Brdy	Středočeský kraj, Praha-západ	komunita@magdalena-ops.cz	www.magdalena-ops.eu	<p>Terapeutická komunita pro klienty se závislostí, a to po absolvování detoxikace. Pobyt nabízí klientovi integrovanou zdravotní, sociální a výchovnou péči (8–15 měsíců) – s ohledem na jeho stav, předchozí drogovou kariéru a jeho individuální osobní růst; cíl: sociální rehabilitace a plná abstinence od návykových látek. Posláním TK Magdaléna je pomáhat osobám závislým na návykových látkách k trvalé změně drogového životního stylu, ke zlepšení kvality jejich života a k plnohodnotnému začlenění do společnosti.</p>	<p>různorodá pracovní terapie</p>	<p>Různorodá pracovní terapie na farmě, v zahradnictví a truhlárně.</p>	<p>klienti s dlouhodobou a komplikovanou závislostí, často v kombinaci s psychickými obtížemi + diagnostikovaná psychiatrická nemoc či jenom symptomy</p>	<p>program v rámci celkového léčebného programu</p>

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sidlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky	
24.	Koňský dvorec Chmelná	A; B; D	Chmelná	Ústecký kraj, Louny	Václav Staněk kovarna@centrum.cz	http://www.chmelná.cz/	Farma pro kontakt lidí se zvířaty a přírodou, výcviková a jezdecká stáj, zooterapeutické středisko, Koňská show, Spolek pro obnovu venkovského života a podporu vzdělávání, zejména dětí a mládeže, zooterapie, sociální zemědělství. Dvorec Chmelná vytváří až dvě pracovní místa pro mladé lidi, kteří ukončili ústavní výchovu v dětském domově nebo ve výchovném ústavu. Zároveň jim nabízí startovací byt (výhradně určen pro zaměstnance).	zooterapie	Zooterapie představuje pomazlení se, krmení, ošetřování, jízdu na koni s doprovodem povozu nebo osla apod., zapřáhání a turistiku. Terapie rozvíjí vztah ke zvířatům, pocit společenské pospolitosti atd. Tyto programy mohou být i ve formě tzv. „výjezdů“ zvířat za klienty, kde jde především o přímý kontakt se zvířaty.	dětí ohrožené sociálním vyloučením; osoby s mentálním postižením; osoby se zrakovým postižením; osoby se zdravotním postižením seniorního věku	spolupráce s dětskými domovy (DD v Mašicích, Východní ústav ve Pšově, spolek Fido dído, DD v Ústeckém kraji, děti z nízkoprahových zařízení apod.)	
								ergoterapie	Programy, které rozvíjejí pracovní návyky, vztah k přírodě, k tvorbě krajiny, pocit odpovědnosti za zvířata a zahrady, znalost tradičních postupů při zpracování výrobků zemědělské produkce, společenskou pospolitost.			
								program jednodenní	Jednodenní (půldenní) program s ohledem na roční období. Klienti se zapojují do života a práce na farmě, účastní se programu se zvířaty; zhodnocení programu při závěrečné komunitě.			možnost pravidelně opakujícího se programu v rámci určitého cyklu (školní rok, léčebný program, farmářský kroužek)
								program několikadenní	Delší pobyt umožňuje mnohem kreativněji využít potenciálu farmy a zanechat pozitivní stopu v našich klientech. Program podporuje klienty, aby se zapojili do prací nezbytných pro chov zvířat a chod farmy, aby se podle chuti a svých schopností zapojili do přímých aktivit se zvířaty, například ošetřování a jízdy na koních, aby všichni měli možnost užít si volného času v klidném prostředí uprostřed přírody.			
								exkurze pro ZŠ, MŠ	Zahnuje exkurze, soutěže, občerstvení.			žáci MŠ a ZŠ
								pracovní místa	Dvě pracovní místa na farmě pro lidi, kteří ukončili ústavní výchovu v dětském domově nebo ve výchovném ústavu. K dispozici je zaměstnancům i startovací byt.			pro 2 osoby, které ukončily ústavní výchovu v dětském domově
25.	Svobodný statek na soutoku, o. p. s.; projekt Camphill na soutoku	A; C	Terezín, České Kopisty	Ústecký kraj, Litoměřice	info@svobodny-statek.cz	www.svobodny-statek.cz/bio-dynamicke-zemedelstvi	Vytváření fyzického i duchovního domova pro společenství lidí. Prostor pro smysluplnou tvůrčí práci, biodynamické hospodaření, setkávání i rozvoj lidí a myšlenek. Toto společenství léčí člověka a Zemí a svým konáním navazuje na práci Rudolfa Steinera a Karla Königa	projekt: Svíčkařská dílna	Výroba a prodej svíček ze včelího vosku.	lidé se speciálními potřebami	projekt v rámci projektu Camphill na soutoku	
								projekt: BIO Zpracovna	Projekt představuje samostatné středisko, integrační sociální podnik Svobodného statku na soutoku, o. p. s. Funguje na principech sociálního podniku a vytváří vhodná pracovní místa pro osoby se zdravotním hendikepem. S novou šetrnou technologií zpracovává a prodává vlastní výrobky z výpěstků zeleniny, ovoce a bylin Svobodného statku, z biodynamického zemědělství. Distribuce bude zajištěna prodejem přes KPZ (střediska prodeje Komunitou podporovaného zemědělství) a prostřednictvím e-shopu.	lidé se zdravotním hendikepem	realizace projektu: od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2022	

pořadí	název organizace	členění dle cílové skupiny	sídlo	kraj, okres	kontakt (e-mail)	webové stránky	poslání organizace	program	charakteristika programu:	cílová skupina	poznámky
26.	Chaloupky – středisko pro vzdělávání a výchovu v přírodě, o. p. s.: Farma Zašovice	D	Zašovice	Kraj Vysočina, Třebíč	knezice@chaloupky.cz	www.chaloupky.cz/farma-zasovice/	Ekocentrum založené v roce 2014 je zaměřené na vzdělávání v oblasti faremního zpracování mléka a vlny, welfare a chovu ovcí. Působí v bývalé škole, které se snažíme vdechnout její starý, prvorepublikový, romantický duch. Hned vedle funguje naše mléčná farma. Ide o plně funkční hospodářství zaměřené na výrobu mléčných produktů, která je však uzpůsobena výuce. Děti skrze farmu získají alespoň základní představy o tom, co vše se musí stát, aby si mohly namazat chléb máslem, pochutnat na sýru nebo oblíct vlněné ponožky.	výroba mléčných výrobků	Výroba mléčných výrobků (máslo, sýry, ...) na prodej a další zpracování v rámci institutu (kuchyně v pobytovém ekocentru Chaloupky Kněžice).	zákazníci, obchodníci, návštěvníci Chaloupek Kněžice	Jedná se spíš o edukativní organizaci, která hospodářskou produkci nechává na zaměstnancích, ne na návštěvnicích (jim to pouze ukazuje). Ani ve výroční zprávě, ani na internetu jsem se nedozvěděla, že by hospodářství bylo nějak propojeno se sociálním zemědělstvím, ve smyslu chráněných pracovních míst.
								chov ovcí	Chov ovcí především pro vlnu a mléko, které se v areálu nadále zpracovávají.	Chaloupky Kněžice, o. p. s.	
								zpracování vlny	Zpracovávání vlny na prodej.	zákazníci, obchodníci, návštěvníci Chaloupek	
27.	Školní statek Humpolec	D	Dusilov	Kraj Vysočina, Humpolec	statek@pel.cz	https://www.zlatapodkova.cz/skolnystatek/	Školní statek v Humpolci zajišťuje praktickou výuku žáků České zemědělské akademie v Humpolci v oboru agropodnikání se zaměřením na klasické i ekologické zemědělství, potravinářství a také chov koní a jezdeckví.	studijní obory a zájmové útvary při škole	Školní program zahrnuje jednotlivé maturitní a učební obory, nástavbové studium a zájmové kroužky.	žáci České zemědělské akademie v Humpolci	žádné bližší informace
28.	RTK Grunt, z. s.	A; B	Březnice	Zlínský kraj, Zlín	info@rtkgrunt.cz	http://www.rtkgrunt.cz/	RTK Grunt, z. s., představuje nestátní zařízení sociální péče provozované občanským sdružením Grunt jakožto neziskovou organizací. Komunita slouží k dlouhodobému léčebno-resocializačnímu pobytu. Činnost zařízení je založena na principu provozu zemědělské farmy s chovem hospodářských zvířat.	ergoterapie	V pracovní terapii se alternativně uplatňuje množství prací zajišťujících chod farmy, drobná řemeslnická výroba, obnova pracovních návyků, nové možnosti trávení volného času, návrat do normálního života.	mladí muži, kteří jsou závislí na nealkoholických drogách a sociálně méně adaptabilní jedinci ve věku od 18. let, kteří se rozhodli ukončit svou závislost; dobrovolně rozhodnutí pro pobyt a po absolvování detoxikace ve zdravotnickém zařízení	

Příloha č. 2: Kartografická projekce sociálních farem na území České republiky⁵⁸

58 Sociální farmy v České republice. *Google maps*. [online]. 2021. [cit. 25.03.2021]. <https://www.google.com/maps/d/u/0/edit?mid=10IRsTvWuzi8E5pqWfWBIJKC6R1SdNbk7&ll=49.61922044483444%2C15.417959025787745&z=8>